

UROVNÁNÍ ČESKOSLOVENSKO-VATIKÁNSKÝCH VZTAHŮ A JMENOVÁNÍ NOVÉHO NUNCIA V ROCE 1935

ZLATUŠE KUKÁNOVÁ

Úvod

Příspěvek vychází ze studia pramenů Národního archivu v Praze, Archivu ministerstva zahraničních věcí ČR, Archivu Národního muzea a Politického archivu Auswärtiges Amtu v Berlíně. Kombinací pramenů úřední povahy a osobní korespondence mapuje problematiku diplomatických styků Československa se Svatým stolicem v letech 1925–1935 se zaměřením na urovnání druhé diplomatické roztržky v meziválečném období. Zasazuje strategii papežské a československé diplomacie do širšího politického kontextu a přibližuje obtížná oficiální i zákulisní jednání, která předcházela nominaci čtvrtého pražského nuncia. Zároveň přináší charakteristiku vybraných vatikánských diplomatů a kandidátů na tento post.¹

Důsledky a řešení první diplomatické roztržky

Československo-vatikánským vztahům se v prvních patnácti letech nevyhnu-ly dobré i špatné okamžiky, které by se daly přirovnat ke světlým a tmavým mrakům nebo k nesměle vycházejícím slunečním paprskům, vystřídáným postupně sílícím žářem a blesky na nebi. Samostatné Československo za sebou mělo složité období, poznamenané různými konflikty tradiční konzervativní katolické církve s moderním demokratickým státem. Nevyhnu-ly se také nedorozuměním s diplomatickými zástupci Svatého stolce, která se podle jejich příjmení

¹ Zvolené téma je mnohem obsáhlejší než se podařilo v příspěvku postihnout. I přes absenci autorčina studia vatikánských fondů se domníváme, že s využitím sekundární literatury obohatí českou historiografii. Cennou pomůckou při sledování osudů a kariéry vyšších vatikánských úředníků a diplomatů jsou internetové zdroje, především webová stránka The Catholic hierarchy (<http://catholic-hierarchy.org>).

zapsala do meziválečné historie jako Marmaggiho a Ciriaciho aféra. Prvním případem byl náhlý návrat nuncia Francesca Marmaggiho do Vatikánu po vyvěšení husitské vlajky nad Hradem a účasti prezidenta a vlády na oficiálních oslavách 510. výročí smrti M. Jana Husa v roce 1925.² Po Marmaggiho odjezdu z Prahy brzy opustil Vatikán jeho československý protějšek Václav Pallier³ a vedení obou úřadů bylo svěřeno jejich dosavadním zástupcům. Pražskou nunciaturu spravoval Antonio Arata⁴ jako chargé d'affaires a za vedení zastupitelského úřadu u Svatého stolce odpovídal dr. Eduard Jelen.⁵

² Na toto téma byla v poslední době napsána řada studií a vydány edice některých pramenů, a proto výběrově uvádíme: Ehrenberger, Tomáš: Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 24, 2002, s. 23–27; týž: Husovy oslavy v roce 1925 jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem. *Marginalia historica* 5, 2002, s. 157–200; Večeřa, Pavel: Marmaggiho aféra. Úloha katolicismu optikou dobových tištěných médií levice. In: *Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007*, ed. P. Marek. Brno 2008, s. 205–225; Kotyk, Jiří: Karel Kramář a Marmaggiho aféra. In: Karel Kramář (1860–1937). *Život a dílo*, eds. J. Bílek – L. Velek. Praha 2009, s. 486–489; Zmátló, Peter: Ohlas Marmaggiho aféry na stránkách dvoch slovenských stranických denníkov. In: *Církev 19. a 20. století v slovenské a české historiografii*, eds. P. Mačala – P. Marek – J. Hanuš. Brno 2010, s. 493–521; Malagyi, Jozef: Vztah I. ČSR a Vatikánu – Marmaggiho aféra. In: *Akademické akcenty. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 9. Septembra 2010*. Bratislava 2011, s. 68–74; Pehr, Michal: Marmaggiho aféra pohledem Eduarda Jelena. *Časopis Národního muzea. Řada historická* 180, 2011, s. 12–31; Pehr, Michal – Šebek, Jaroslav: Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I. Úvodní studie. Praha 2012, s. 136n; Hrabovec, Emília: Slovensko a Svätá stolica 1918–1927 vo svetle vatikánských prameňov. Bratislava 2012; Helan, Pavel – Šebek, Jaroslav: Československo a Svatý stolec. II/1. Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti 1919–1925. Výběrová edice dokumentů. Praha 2013; Šmíd, Marek: Marmaggiho aféra. Největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolicem v meziválečném období. *Církevní dějiny* 7, 2014, č. 14, s. 40–49; týž: Marmaggiho československá mise ve 20 letech 20. století. *Paginae historie* 22/2, 2014, s. 401–408.

³ Dejmek, Jindřich a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013, s. 183. Václav Pallier (1880–1947), absolvent právnické fakulty, úředník zemského soudu v Praze a prezidia ministerské rady. V diplomatických službách od října 1920, od listopadu 1920 legační tajemník a později rada vyslanectví v Budapešti, vyslanec u Svatého stolce od ledna 1922 do července 1925 (oficiálně do února 1926), odtud odvolán kvůli Marmaggiho aféře. Krátce v politické sekci MZV, vyslanec v Budapešti 1927–1933 a Řecku 1935–1939. Potom penzionován.

⁴ Antonio Arata (1883–1948), doktor filozofie, teologie a práv, vysvěcen na kněze 9. 6. 1906, potom v diplomatických službách Svatého stolce. V Praze na počátku vzájemných diplomatických styků za nunciu C. Micary a F. Marmaggiho, nejprve od 26. 6. 1921 až do léta 1925 jako auditor (sekretář nunciatury), po Marmaggiho odchodu od 6. 7. 1925 až do 29. 3. 1927 vedl nunciaturu jako chargé d'affaires.

⁵ Dejmek, J. a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník*, s. 103. Eduard Jelen (1891–1968), absolvent právnické fakulty, přidělený od července 1925 jako legační tajemník vyslanectví ve Vatikánu, které prakticky brzy od 10. 7. 1925 osobně řídil po odjezdu vyslance V. Palliera po tzv. Marmaggiho aféře až do obnovení diplomatických styků v létě 1928. Aktivně se podílel s K. Kroftou na jeho dvou diplomatických misích do Vatikánu při vyjednávání modu vivendi v roce 1927. Václav Pallier se do Říma nevrátil a stal se roku 1927 vyslanecem v Budapešti.

Brzy se ukázalo, že zastupování zájmu katolicismu v ČSR je a patrně bude obtížným úkolem, protože se pražská nunciatura může lehce dostat do sporu s politickou reprezentací, postupně omezující ideologické i hospodářské postavení římskokatolické církve.⁶ Domácí církevní poměry nebyly v prvních letech existence samostatného státu stabilní, ovlivňovala je řada negativních faktorů, a tak se stalo postavení katolíků v nově formující se společnosti složitějším než v jiných tradičně katolických zemích. Situace byla o to problematičtější, že se Čechy, Morava a Slovensko vyznačovaly díky předchozímu historickému vývoji rozdílnou religiozitou. Animosita většiny politické reprezentace a sekularizující se společnosti ke všemu, co souviselo s konzervativní římskokatolickou církví, donedávna spojovanou s vládnoucím habsburským domem, se pochopitelně promítla i do vztahu ke Svatému stolci.

Především z těchto důvodů nedokázalo Československo v počátečních letech své existence uzavřít řádnou smlouvu se Svatým stolcem. Vatikánská kurie patrně nevěřila ve stálost politických poměrů v Praze, a proto zaujímal k ČSR před uzavřením modu vivendi rezervovanější postoj než k Polsku a Rumunsku. Černínský palác se při rozhodování na rozdíl od Svatého otce a nunciatury nacházel pod tlakem domácích politických stran, případně malodohodových spojenců, a neměl při jednáních u hierarchie takovou oporu, jakou si například zajistilo pro svou vnitřní i zahraniční politiku sousední Polsko.⁷ Pracně a pozvolna budované vztahy narušila v létě 1925 za nemalého příspěvní agrární strany a premiéra Antonína Švehly první vážná diplomatická roztržka, která znamenala tříleté ochlazení diplomatických styků. Ministr zahraničních věcí E. Beneš se už nemohl stejně jako prezident T. G. Masaryk při cestách do Itálie nadále ostentativně vyhýbat návštěvě Vatikánu. Jeho úkolem bylo zažehnat hrozící přerušování vzájemných vztahů. Na podzim 1925 se proto

⁶ K situaci a postavení katolické církve v ČSR po r. 1918 například Bušek, Vratislav: Poměr státu k církvím. Praha 1931; Hrabovec, Emília: Menovanie biskupov v kontexte bilaterálnych vzťahov medzi ČSR a Svätou stolicou 1918–1928. In: Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě 2, usp. J. Valenta – E. Voráček – J. Harna. Praha 1999, s. 542–555; Kolář, Petr: Myšlenka odluky státu a církve v období vzniku první Československé republiky. In: Omnibus caritas (sborník k počtě 90. narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece). Praha 2002, s. 304–335; Marek, Pavel: České schisma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917–1924. Rosice u Brna 2000; Týž: Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924). Brno 2005; týž: Arcibiskup pražský prof. Dr. František Kordač. Nástin života a díla apogety, pedagoga a politika. Olomouc 2005; Halas, František Xaver: Pražský sjezd československých katolíků v roce 1920 a jeho francouzská podpora. In: Andros probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám, usp. J. Malíř – P. Marek. Brno – Olomouc 2005, s. 125–155; Marek, Pavel – Šmíd, Marek: Arcibiskup František Kordač. Nástin života a díla apogety, pedagoga a politika. Olomouc 2013.

⁷ Archiv Národního muzea (dále ANM), osobní fond E. Jelen (dále E. Jelen), 1905–1968, kart. 2B – nepublikovaný strojepis textu E. Jelena Československo a Vatikán za první republiky, s. 222.

osobně setkal se státním sekretářem Pietrem Gasparri⁸ a projednával s ním aktuální otázky. Gasparri mu však neudělil další audienci kvůli dosavadnímu přehlížení Svatého otce.⁹ Vážnou krizi se podařilo překonat až po několika měsících díky značnému oboustrannému diplomatickému úsilí, kde československou stranu zastupoval schopný diplomat a bývalý československý vyslanec u Vatikánu Kamil Krofta.¹⁰

Svatý stolec vyslal do Československa v březnu 1927 dvoučlennou diplomatickou misi s úkolem monitorovat církevní poměry a hledat další cestu při řešení dosavadního československo-vatikánského sporu. Dne 29. 3. 1927 přicestovali do Prahy podtajemník kongregace pro mimořádné záležitosti Pietro Ciriaci,¹¹ pověřený jednáním s představiteli MZV E. Benešem a K. Kroftou a později předsedou vlády A. Švehlou, a nový auditor nunciatury Francesco Saverio Ritter.¹² Jejich oficiálním úkolem, kromě Aratovy výměny Ritterem, byla výměna názorů související s problematikou Jana Husa a účasti členů vlády

⁸ Pietro Gasparri (1852–1934), apoštolský delegát v Peru, Ekvádoru a Bolívii 1898, sekretář pro církevní záležitosti od roku 1901, podílel se významně na kodifikaci církevního práva a publikaci Codexu iuris canonici, kardinál 1907, kardinál-státní sekretář od roku 1914, významně se podílel na formulování zahraniční politiky Svatého stolce za Benedikta XV. a Pia XI., kardinál komoří 1914–1930. Měl zásadní vliv na jednání s fašistickou vládou při řešení tzv. římské otázky od roku 1926, ukončeném podpisem tzv. Lateránských smluv roku 1929. Zasloužil se o uzavření modu vivendi s Československem 1927. Post státního sekretáře opustil v roce 1930.

⁹ Pehr, M.; Šebek, J.: Československo a Svatý stolec, s. 22 – státní sekretář P. Gasparri sdělil rakouskému diplomatovi, že Beneš byl dvakrát v Římě a pokaždé papeže ignoroval.

¹⁰ Dejmek, J. a kol.: Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník, s. 126–128. Kamil Krofta (1876–1945), historik, univerzitní profesor, diplomat a politik. Úředník Zemského archivu v Praze od 1901, docent (1905) a profesor (1912) dějin na filozofické fakultě, po vzniku ČSR na ministerstvu školství s úkolem organizovat archivnictví. Z podnětu T. G. Masaryka vstoupil na začátku r. 1920 do československé diplomacie. Vyslanec ve Vatikánu 1920–1921, Vídni 1921–1925 a Berlíně 1925–1927, dlouholetý spolupracovník E. Beneše, zástupce ministra zahraničních věcí od 1927 a zároveň přednosta politické sekce MZV od 1930, ministr zahraničních věcí 1936–1938. V říjnu 1938 odstoupil z funkce, zatčen v lednu 1944, vyslýchán na Pankráci, vězněn v Terezíně a na Jenerálce. V srpnu 1945 zemřel na následky věznění v sanatoriu ve Vráži u Písku.

¹¹ Dejmek, J.: Československo-vatikánská jednání o Modus vivendi 1927–1928. ČČH 92, 1994, č. 2, s. 268–285; Suchánek, Drahomír: Modus vivendi – diplomatická jednání mezi ČSR a Vatikánem. Revue církevního práva 23, 2002, č. 3, s. 205–224; Halas, František X.: Modus vivendi v kontextu diplomacie Svatého stolce v období mezi dvěma světovými válkami. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Řada společenských věd 179, 2004, s. 89–100; Koníček, Jiří, Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa. Olomouc, 2005, s. 67n; Pehr, M. – Šebek, J.: Československo a Svatý stolec, s. 170n.; Šmíd, Marek: Římské mise Kamila Krofty ve dvacátých letech 20. století. In: Věda, kultura a politika v československo-italských vztazích 1918–1951, eds. J. Rauchová – B. Jiroušek. JSH 81, 2012 – Supplementum 4, s. 102–107. K jednání o modu vivendi srovnej výběrovou edici dokumentů z domácích archivů Dejmek, Jindřich: Korespondence Kamila Krofty s Edvardem Benešem. Sborník archivních prací (SAP) 48, 1998, č. 2, s. 107–208.

¹² Archiv ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Diplomatický protokol (DP), 1918–1939, kart. 22a, Diplomatický sbor cizí v ČSR, Vatikán – nota nunciatury č. 13866 z 12. 4. 1927 ohlašuje se pozděním Ciriaciho a Ritterův příchod.

na jeho oslavách. A. Arata, vystřídáný pro údajnou „churavost“ – jak uvedl Ciriaci při první audienci u K. Krofty 1. 4. 1927,¹³ před odjezdem oficiálně poděkoval pracovníkům Kanceláře prezidenta republiky za spolupráci s nunciaturou a opustil Prahu.¹⁴

Bystrý a inteligentní Ciriaci s diplomatickou školou státního sekretariátu byl na rozdíl od A. Araty vybaven silnějším mandátem, a proto měl výhodnější pozici při jednáních. Brzy také pochopil, že bude v Praze těžko obhajovat direktivy Vatikánu. Po dalších rozhovorech s vyšší církevní hierarchií a seznámení s místním prostředím zjistil, do jak svízelné situace se dostal, a začínal se postupně přiklánět ke kompromisnímu řešení. Záhy vyslovil pochybnost o svém poslání a přiznal, že mu Husova otázka připomíná neřešitelnou kvadraturu kruhu, jejíž obětí by se mohl velice snadno stát. A do takové situace se samozřejmě nechtěl dostat, protože na výsledku jeho pražské mise do značné míry závisel jeho kariérní postup. Přemýšlel o tom, jak přesvědčit některé nesmiřitelné vatikánské představitele o nutnosti změny dosavadního náhledu na československo-vatikánskou otázku. Odjel 13. 4. 1927 do Říma s diplomatickým konstatováním, že je třeba na nějaký čas odložit jednání a pokračovat ve studiu problému.

Ke druhému kolu jednání se vrátil na začátku května, aby se po necelém měsíci odebral zpět se stanoviskem vlády, formulovaném zvláštní komisí MZV, které odmítl Svatý stolec akceptovat. Vatikán čekal především na to, jaké stanovisko zaujme vláda k účasti na blížících se Husových oslavách, kterou si zjevně nepřál. Další rokování se ve druhé polovině roku 1927 odehrávala tentokrát na vatikánské půdě. Během srpnové cesty K. Krofty se nepodařilo dosáhnout shody v otázce návratu nuncia F. Marmaggiho. Jednání v Římě byla obnovena začátkem prosince téhož roku a po delších vyjednáváních a oboustranných ústupcích byla podepsána 17. 12. 1927 dohoda mezi ČSR a Svatým stolcem (vláda ČSR ji schválila 20. 1. 1928) jako tzv. *modus vivendi*.¹⁵ Díky ní se podařilo stabilizovat poměry mezi oběma stranami a určit základní směr soužití ČSR s Vatikánem, respektive státu a církve v ČSR, to je zajistit obyvatelům respektování náboženského vyznání.

Bezprostředním důsledkem uzavření *modus vivendi* byla normalizace diplomatických vztahů a nové obsazení míst obou zastupitelských úřadů nunciem P. Ciriacim, což se dalo chápat jako odměna za zásluhy o dojednání dohody a jako vstřícné gesto vůči ČSR, a zkušeným československým diplomatem V. Radimským.¹⁶ Zatímco Mons. P. Ciriaci měl v první polovině roku 1927

¹³ Dejmek, Jindřich: Československo-vatikánská jednání, s. 269.

¹⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), fond Protokol KPR, 1919–1949, inv. č. 1829 Papežská nunciatura v Praze, sign. D 1885/27 – záznam KPR z 29. 3. 1927 o Aratově návštěvě.

¹⁵ Halas, František X.: *Modus vivendi* v kontextu, s. 93.

¹⁶ P. Ciriaci předal pověřovací listiny 11. 5. 1928 a V. Radimský 9. 6. 1928. Dosavadní nuncius F. Marmaggi zastával v letech 1928–1936 úřad nuncia ve Varšavě, V. Pallier byl v letech 1927–1933 vyslancem v Budapešti.

v Praze speciální pozici vatikánského vyjednavče, začal S. Ritter¹⁷ vykonávat funkci rady pražské apoštolské nunciatury. V případě Ciriaciho neúspěchu při jednáních neměl zmocnění v nich pokračovat, jeho úkolem bylo spravovat nunciaturu místo A. Araty, seznámit se s prostředím a poměry v Československu, a podávat Vatikánu až do příjezdu nového nuncia pravidelné informace.¹⁸ P. Ciriaci¹⁹ byl v souvislosti s nominací na pražský post vysvěcen 18. 3. 1928 arcibiskupem z Tarsu, na začátku května přicestoval do Prahy a ujal se svého úřadu. Hlavním úkolem nového tituláře byl vedle zklidnění náboženských poměrů v zemi dohled na aplikaci modu vivendi.²⁰

Výměna sekretářů nunciatury, Ritterův odchod do Bernu, G. Panico v Praze

Saverio Ritter byl na podzim 1929 po svatováclavských oslavách vyslán jako chargé d'affaires na nunciaturu v Bernu,²¹ aby ji řídil místo nemocného nuncia Pietra di Marii.²² V nótě z listopadu 1929 kromě ohlášení jeho odjezdu vyjádřil Mons. P. Ciriaci naději, že se Ritter po splnění diplomatické mise bude moci vrátit do Československa a dokončit započatou práci, při níž měl u nás značnou podporu. Byl tím míněn především jeho osobní přínos při složitých a obtížných jednáních Vatikánu s Prahou ohledně modu vivendi a jeho schopnost dobrého vyjednavče a prostředníka nunciatury s ministerstvem zahraničních věcí a E. Benešem.²³ Bývalý chargé d'affaires vyslanec tví u Sv. stolce E. Jelen požádal neoficiálně svého kolegu vyslanec Vladimíra

¹⁷ Saverio Ritter (1884–1951), po matce Švýcar, vysvěcen 1906, studoval na Lombardské koleji v Římě, na katolické univerzitě ve Freiburgu, získal doktorát na ambrosiánské akademii v Miláně. Pracoval ve stejnojmenné Ambrosiánské knihovně, v ní převzal většinu funkcí po odchodu papeže Pia XI. do Říma, od roku 1924 působil ve státním sekretariátu.

¹⁸ Dejmek, J.: Československo-vatikánská jednání, s. 269.

¹⁹ Hrabovec, Emília: Die Nuntien in der Tschechoslowakei. Clemente Micara, Francesco Marmaggi, Pietro Ciriaci und Saverio Ritter. In: Hubert Wolf (ed.): Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland. Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich. München – Wien 2012, s. 190–193; Šmíd, Marek: Pietro Ciriaci – neúspěch v Československu klíčem k jeho dalšímu vzestupu? *Historica Olomucensia*. Sborník prací historických 44, 2013, s. 55–73.

²⁰ Hrabovec, Emília: Die Nuntien, s. 191.

²¹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – nóta nuncia Ciriaciho MZV č. 15525 z 2. 11. 1929 a AKPR, fond Protokol KPR, 1919–1949, inv. č. 1829 Papežská nunciatura v Praze, sign. D 6625/29 oznámení ministerstva zahraničí KPR čj. 137.402/1929 P z 6. 11. 1929 o Ritterově přeložení do Bernu.

²² Pietro di Maria (1865–1937), vysvěcen na kněze 23. 5. 1891. Měl vazbu na české církevní prostředí, v letech 1893–1904 byl rektorem České bohoslovecké koleje v Římě. Biskup catanzarský 1906, titulární arcibiskup iconijský (Iconium) 11. 6. 1918. Apoštolský delegát v Kanadě 1923, nuncius ve Švýcarsku od prosince 1926 do 10. 8. 1935, kdy rezignoval. Zemřel 3. 9. 1937.

²³ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – koncept odpovědi MZV nunciatuře čj. 137402 z 5. 11. 1929 na nótu č. 15525 z 2. 11. 1929.

Radimského²⁴ o zjištění podrobností Ritterova poněkud záhadného a nečekaného odjezdu do Říma.²⁵ Černínský palác totiž hledal za jeho náhlým odchodem do Švýcarska nejrůznější důvody.

Na začátku ledna 1930 se podařilo V. Radimskému zjistit od samotného Rittera, že důvodem jeho odjezdu z Prahy bylo náhlé přeložení sekretáře Mons. Testy z Bernu k římské nunciatuře.²⁶ Rozhovor tedy potvrdil obecně známá fakta. Vyslanec k němu ještě doplnil vlastní postřehy. Usooudil, že získáním místa sekretáře bude mít do značné míry samostatnost vzhledem k nunciovu stáří a že by se podle dobře informovaných zdrojů mohl brzy stát jeho nástupcem. Mladistvě vyhlížející šestačtyřicetiletý Mons. Ritter se s tímto výhledem, podle názoru některých členů vatikánského diplomatického sboru, přeložení nebránil. Podobně se o svém sekretáři vyjádřil jeho nadřízený o několik let mladší pražský nunciatus Mons. Ciriaci a zároveň československého vyslance „*ujišťoval, že Msg. Rittera velmi nerad ztratil*“²⁷ a naznačil, že by si chtěl vybrat jako nástupce někoho, koho dobře zná. V. Radimský shrnul informaci konstatováním, že o novém sekretáři na pražskou nunciaturu není nic známo, což dal do souvislosti s všeobecným nedostatkem vyškoleného personálu ve vatikánském státním sekretariátu.

Po Ritterově definitivním odchodu z pražského postu nastoupil v červnu 1931 na jeho místo dosavadní sekretář argentinské nunciatury Mons. Giovanni Panico,²⁸ ovládající kromě italštiny a francouzštiny také španělštinu. První informace o novém auditorovi získalo MZV od vyslance Eduarda Machatého²⁹ z Buenos Aires v březnu 1931.³⁰ Tehdy sděloval Černínskému paláci, že

²⁴ Dejmek, J. a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník*, s. 202. Vladimír Radimský (1880–1977), jeden z mála diplomatů z doby monarchie, kde zastával funkci konzulárního ataše v Bombaji 1904–1907, vicekonzula ve Smyrně 1907, Teheránu 1907–1910, Craiově v Rumunsku 1910–1911 a Cařihradě, konzula v Bělehradě 1912–1914. Od ledna 1919 v československé diplomacii, první oficiální diplomatický zástupce v Polsku 1919–1920, první vyslanec ve Švédsku 1920–1927, přednosta osobního oddělení prezidia MZV 1927–1928. Vyslanec ve Vatikánu od 9. 6. 1928 do března 1939, k 30. 4. 1939 penzionován.

²⁵ AMZV, Zastupitelský úřad Vatikán (dále ZÚ Vatikán), 1920–1939, kart. 2 – osobní dopis E. Jelena V. Radimskému z 28. 12. 1929.

²⁶ Tamtéž – informace V. Radimského E. Jelenovi čj. 9/dův/30 z 8. 1. 1930.

²⁷ Tamtéž – informace V. Radimského E. Jelenovi čj. 14/dův/30 z 24. 1. 1930, s. 1.

²⁸ Národní archiv (NA), Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv I. (MZV-VA I.), 1918–1939, kart. 3749 – Pražský večerník, 17. 6. 1931 „Změny na papežské nunciatuře v Praze“; AMZV, Politické zprávy (PZ) Vatikán, 1931 – II. periodická zpráva za duben–červen 1931 čj. 175/dův/31 z 5. 7. 1931, s. 1–2 potvrzuje odjezd Mons. Panica z Říma do Prahy. Giovanni Panico (1895–1962), absolvoval teologii a filozofii na Gregoriánské univerzitě v Římě 1910–1915 a v papežském římském semináři 1915–1919, vysvěcen na kněze 14. 3. 1919 v Lateránské bazilice, získal doktorát kanonického a civilního práva po studiu na Lateránské univerzitě 1919–1922, ve službách vatikánské diplomacie od 1923, na nunciatuře v Kolumbii 1923–1927, v Argentíně (Paraguay a Uruguay) 1927–1931.

²⁹ Dejmek, J. a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník*, s. 151. Vyslancem v Argentíně od listopadu 1929 do října 1934.

³⁰ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – kopie politické zprávy č. 16 E. Machatého MZV čj. 239/31 dův. z 21. 3. 1931.

sekretář zdejší nunciatury byl po sedmiletém pobytu v Jižní Americe přeložen do Prahy a odjede 11. 4. 1931 nejprve do Říma a v ČSR se objeví pravděpodobně v červnu 1931. Tuto informaci později upřesnil o časový sled diplomatického působení na kontinentu a doplnil o Panicovo vyjádření, že se má Praha stát přechodem k jeho další kariéře „*ježto jest prý určen pro nunciaturu v Paříži*“.³¹ Jak se ještě v dalších letech ukáže, o post nuncia ve Francii se zajímalo více vatikánských diplomatů, protože patřil mezi nejprestižnější místa. Mons. G. Panico od svého nástupu až do odjezdu v lednu 1933 zastupoval jako chargé d'affaires nuncia Mons. P. Ciriaciho v Praze po dobu nepřítomnosti, tj. během Ciriaciho dovolených a konzultačních cest do Říma.³²

Sympatický a bystrý G. Panico byl po osmnáctiměsíčním působení v Československu přeložen v lednu 1933 k papežské nunciatuře do Mnichova, kde mohl zdokonalit dosavadní politickou průpravu.³³ Tato mise pro něj měla bezesporu velký význam, protože se zde ocitl v době razantního nástupu německého nacismu a byl svědkem uplatňování konkordátní politiky Vatikánu vůči Německu. Veškerým jednáním Svatého stolce s Berlínem a podpisu konkordátu v červenci 1933 předcházely konkordát s Pruskem z roku 1929 a bavorský konkordát, uzavřený tehdejším mnichovským nunciem E. Pacellim³⁴ v roce 1924. Pobyt v centru dění, které bylo již delší dobu předmětem vážného zájmu státního sekretariátu, a práce na bavorské nunciatuře se měly stát bezesporu jedním z klíčových okamžiků další Panicovy diplomatické dráhy. Jeho působení v Bavorsku načas přerušily události v Praze.

Ciriaciho aféra a její řešení

Nuncius Pietro Ciriaci byl v říjnu 1933 povolán zpět ke Svatému stolci na žádost naší vlády po nedorozumění s nitranskými oslavami 1100. výročí prvního křesťanského kostela na Slovensku v polovině srpna 1933,³⁵

³¹ Tamtéž – informace MZV vyslanectví u Svatého stolce čj. 62.577/1931/II-7 z 15. 5. 1931, s. 2.

³² AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – příjezd G. Panica do Prahy místo odcházejícího chargé d'affaires S. Rittera oznamuje MZV nota nunciatury č. 16094 ze 4. 6. 1931.

³³ Tamtéž – nota nunciatury oznamující přeložení G. Panica č. 16669 z 18. 1. 1933.

³⁴ Eugenio Pacelli (1876–1958), pocházel z rodiny spojené se Svatým stolcem, absolvent filozofie a teologie, vysvěcen 2. 4. 1899. Minutant kongregace pro mimořádné církevní záležitosti 1901, papežský komoří 1904, spolupodílel se s kardinálem Gasparrim na kodifikaci kanonického práva 1904–1916. Podsekretář 1911, mladší sekretář 1912 a sekretář kongregace pro mimořádné církevní záležitosti 1914. Nuncius v Bavorsku od 1917–1920, nuncius v Německu 1920–1929. Kardinál 16. 12. 1929, státní sekretář 7. 2. 1930, kamerlengem 1935. Zvolen papežem 2. 3. 1939, na důkaz úcty k předchůdci přijal jméno Pius XII. Oslaboval vliv Itálii ve vatikánských úřadech a dovršil nominací neitalských kardinálů 1946. Iniciátor konkordátní politiky a liturgických reforem, autor řady encyklik. Zemřel 9. 10. 1958 v Castel Gandolfo.

³⁵ Událost a její důsledky byly odbornou literaturou mnohokrát popsány – Hruban, Mořic: *Z časů nedlouho zašlých*, ed. Jan Drábek. Řím – Los Angeles 1967, s. 226–227; Klimek, Antonín: *Boj o Hrad*. Sv. II., Praha 1998, s. 365–366; Trapl, Miloš: *Politický katolicismus*

kteří využil k demonstraci ideové koncepce Slovenské ľudové strany její vůdce Andrej Hlinka navzdory úmyslu vlády deklarovat československou národní jednotu. Roznětkou na domácí scéně se stal neobvykle prudký tiskový útok agrárního Venkova na nunciovu neúčast na oslavách. Ciriaciho obvinění, že do Nitry nepřišel, protože věděl, co se tam chystá, spustilo nečekanou mediální smršť. Po výměně dopisů mezi A. Hlinkou a nunciem v první polovině září 1933, vyznívajících z nunciovy strany nepříliš šťastně jako podpora slovenského autonomismu a urážka vlády, se stalo další Ciriaciho setrvání v Praze i přes počáteční Benešovy sympatie neudržitelným. Na mimořádném zasedání vlády 16. 9. 1933, která se touto záležitostí vážně zabývala, bylo rozhodnuto, požádat Svätý stolec o povolání vatikánského diplomata do Říma k podání ústního vysvětlení.

Kdo na Ciriaciho místo? Úvahy o nových kandidátech na pražskou nunciaturu

Ještě před nunciovým odjezdem do Říma se vedení ministerstva zahraničí zabývalo otázkou dalšího vývoje československo-vatikánských vztahů. Svědčí o tom poměrně podrobný výklad na poradě v Černínském paláci 5. 10. 1933, kdy se předpokládalo, že se vedení nunciatury po Ciriaciho odjezdu ujme Mons. S. Ritter, který v Praze již působil a dobře znal zdejší poměry.³⁶ Toto zdánlivě jednoduché řešení nedovolovala napjatá personální situace úřadu v Bernu a navíc se očekávalo, že k Ciriaciho odchodu dojde s menší publicitou a po uklidnění emocí až za několik měsíců. Státní sekretariát po předložení tohoto návrhu československou stranou zpočátku nespěchal na řešení a ani nekontaktoval S. Rittera, pro jistotu však zdržel v Římě Mons. Panica, pobývajícího toho času na dovolené.³⁷

a Československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938. Acta UPO, Facultas philosophica, supplementum 30. Praha 1990, s. 118–119; Halas, František X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežské diplomacie Svätého stolce, České země a Vatikán. Brno 2004, s. 566. Hrabovec, Emília: Pribinove slávnosti v Nitre a vypovedanie nuncia Ciriaciho z Česko-Slovenska 1933. Studia Historica Tyrnaviensia V., 2004, s. 73–98; táž: Die Nuntien, s. 190–193; Šmíd, Marek: Pietro Ciriaci – neúspěch v Československu, s. 55–73; Zmátlo, Peter: Pribinove slávnosti v Nitre v auguste 1933. Skúška československého režimu a štátnosti. Historica Olomucensia. Sborník prací historických 44, 2013, s. 133–158.

³⁶ AMZV, Kroftův archiv (KA), 1918–1939, kart. 7 – zápis č. 20/33 o výkladu dr. K. Krofty na poradě přednostů odborů a oddělení MZV (dále jen zápis o výkladu K. Krofty na poradě MZV) dne 5. 10. 1933; ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o pokračujícím jednání v případě P. Ciriaciho čj. 148/dův/33 z 2. 10. 1933, s. 5–6. O této alternativě uvažovali již 30. 9. 1933 V. Radimský s vatikánskými úředníky G. Pizzardem a A. Ottavianim, s konečným rozhodnutím se čekalo na návrat státního sekretáře z dovolené.

³⁷ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o pokračujícím jednání v případě Mons. Ciriaciho čj. 151/dův/33 z 6. 10. 1933, s. 2. Státnímu sekretariátu šlo především o to, aby nevznikl dojem, že se podřídil usnesení vlády.

Po změně okolností, souvisejících s přípravou urychleného nunciava odjezdu, k němuž došlo 23. 10. 1933, se nakonec rozhodl vyslat do Prahy místo očekávaného a zdejšími kruhy akceptovatelného S. Rittera jako auditora Mons. G. Panica, který měl po dobu nunciovy nepřítomnosti spravovat úřad jako chargé d'affaires.³⁸ Zpočátku se spekulovalo, že bude jen správcem archivu „custode des archives“, ale tato převzatá tisková zpráva neodpovídala skutečnosti, a proto P. Ciriaci na pokyn státního sekretáře notifikoval poslední den svého pobytu v Praze protokolu MZV G. Panica jasně jako chargé d'affaires.³⁹ Tento diplomat se vydal do Prahy bez zvláštních instrukcí i nadšení a dokonce se před některými vatikánskými úředníky nechal slyšet, že pražský úřad bude stejně řídit dosavadní nunciatus, „*kteřý bude i nadále z Říma kontrolovat, kritizovat a vyřizovat všechny spisy pražské nunciatury*“.⁴⁰

Brzy po Ciriaciho odjezdu z Prahy, který mu osobně doporučil ministr E. Beneš, se začalo uvažovat a jednat o jeho nástupci, přestože se nunciatus naopak v Římě postaral o rozšíření zpráv o brzkém návratu. MZV vycházelo z toho, že je v jeho zájmu uzavřít konflikt, protože údajně aspiruje na prestižní místo nuncia v Paříži.⁴¹ Další vývoj událostí ukázal, že informace o jeho možném přesunu do Francie nebyla správná.

Pracovníci vyslanectví se snažili využít listopadové návštěvy olomouckého arcibiskupa a předsedy biskupské konference Leopolda Prečana⁴² a budějovického biskupa Šimona Bárty⁴³ v Římě k projednání otázky dalšího osudu nunciatury a získání konkrétních jmen případných Ciriaciho nástupců. L. Prečan byl při schůzce s V. Radimským 13. 11. 1933 neklidný a velice opatrný. Snažil se

³⁸ AMZV, KA, 1918–1939, kart. 7 – zápis č. 22/33 o výkladu K. Krofity na poradě MZV dne 19. 10. 1933, s. 3 a zápis č. 24/33 z 2. 11. 1933, s. 2; ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o rozhovorech v případě Mons. Ciriaciho čj. 171/dův/33 z 21. 10. 1933, s. 1–2.

³⁹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – nota P. Ciriaciho oznamující G. Panica jako chargé d'affaires č. 16863 z 23. 10. 1933. Zajímavé je, že se nunciatus podepsal na nótě jen jménem a přijmením bez uvedení funkce, zatímco na předchozí korespondenci se podepisoval i jako apoštolský nunciatus.

⁴⁰ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o rozhovorech v případě Mons. Ciriaciho čj. 177/dův/33 z 26. 10. 1933, s. 3.

⁴¹ AMZV, KA, 1918–1939, kart. 7 – zápis č. 28/33 o výkladu K. Krofity na poradě MZV dne 1. 12. 1933, s. 4.

⁴² Leopold Prečan (1866–1947), teolog a výrazná osobnost moravského politického katolicismu, vysvěcen na kněze 1891, absolvent a pedagog olomoucké Cyrilometodějské teologické fakulty, podílel se na přípravě církevního kodexu, doktor teologie 1914, kancléř 1916–1921, kanovník olomoucké kapituly 1923, kapitulní vikář 1923, nominován olomouckým arcibiskupem 10. 11. 1923, arcibiskup 1923–1947. V roce 1935 podporoval volbu E. Beneše prezidentem. Asistent papežského trůnu 1936. Podporoval unionistické hnutí, zasloužil se o rozvoj Velehradu a udělení titulu basilica minor zdejšímu chrámu. Za okupace pro přátelství s J. Šrámkem pod dohledem gestapa na Svatém Kopečku u Olomouce. Zemřel 2. 3. 1947 na Svatém Kopečku, pochován v hejčínském kostele v Olomouci.

⁴³ Šimon Bárta (1864–1940), vysvěcen na kněze v Římě 16. 3. 1889, prefekt biskupského semináře v Č. Budějovicích 1891–1893, středoškolský profesor, biskup budějovický 1920–1940.

vyhnout jakékoliv narážce na Ciriaciho nebo Rittera, aby na něm neupěl sebe-menší stín podezření, že – jak řekl o dva dny později Radimskému Š. Bárta – „*proti svému nunciiovi, komplotoval?!/...*“⁴⁴ Kordačův přítel biskup Bárta se sám dotkl otázky Ciriaciho nástupce, označil především A. Aratu a zároveň slíbil vyslanci, že se pokusí o věci s L. Prečanem ještě promluvit. K rozhovoru zřejmě za jejich pobytu v Římě nedošlo nebo olomoucký arcibiskup iniciativu odmítl, protože oba biskupové opustili italské hlavní město bez jakéhokoliv vyjádření. Š. Bárta pravděpodobně vystihl Prečanův úmysl nezadat si dřív, než bude v celé záležitosti jasno. Přestože nevíme, o čem mluvili při audienci s Piem XI., a neznáme obsah dalších jeho rozhovorů, bylo by naivní myslet si, že i přes arcibiskupův jazykový handicap (ovládal pouze latinu) nedošlo alespoň k poznámce nebo narážce na nunciiovo postavení.

Role prostředníka při jednání s Ciriacim v Římě a hledání východiska z oboustranně nepřijemné situace se neoficiálně ujal francouzský vyslanec ve Vatikánu François Charles-Roux,⁴⁵ který potřeboval získat potřebné informace o případné změně na pařížské nunciatuře a navíc byl údajně pražskému nunciiovi zavázán za své přidělení u Svatého stolce.⁴⁶ Díky předchozí akreditaci v Praze měl jak bohaté zkušenosti s českým prostředím a politickými špičkami, tak se zde seznámil s nunciem.

Úvodní rozhovory zahájil koncem října 1933 zdánlivě na vlastní pěst⁴⁷ a později pokračoval společně s lidoveckým politikem Janem Jiřím Rücklem,⁴⁸ zajižďícím pravidelně do Vatikánu z titulu tajného papežského komořího a příležitostného Benešova prostředníka. Několik setkání s P. Ciriacim objasnilo postoj

⁴⁴ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského K. Kroftovi z 21. 11. 1933, s. 6.

⁴⁵ François J. Charles-Roux (1879–1961), obchodník, historik a diplomat. V diplomatických službách od r. 1902, atašé a tajemník v Petrohradu 1902–1904, Konstantinopoli 1905–1906, Káhiře 1907–1911, Londýně 1912–1915, poradce v Římě 1916–1923, delegát Dunajské komise. Vyslancem v Praze v letech 1927–1932 a ve Vatikánu 1932–1940, kde podle možností dále působil ve prospěch ČSR. Generální sekretář francouzského MZV od května 1940 do října 1941. Po válce zastávce zachování francouzské koloniální říše, předseda námořní společnosti Suezského průplavu 1948–1956 a katolické pomocné akce.

⁴⁶ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o pokračujícím jednání v případě P. Ciriaciho čj. 148/dův/33 z 2. 10. 1933, s. 2.

⁴⁷ Tamtéž – V. Radimský MZV o akci J. J. Rückla v případě Mons. Ciriaciho čj. 208/dův/33 z 20. 12. 1933. Vyslanecovo angažmá a zúčastnění celé „akce“ pomoci spojeneckému Československu bychom mohli objasnit až po důkladném studiu pravidelných diplomatových zpráv do Paříže.

⁴⁸ K osobnosti J. J. Rückla (1900–1938) srovnej: Gajanová, Alena: Dvojitá tvář. K historii předmnichovského fašismu. Praha 1962, s. 142n.; Klímeček, Antonín: Papežský komoří Jan Jiří Rückl jako politik. In: Traditio et cultus. Miscelanea Historica Bohemica, sborník k 60. narozeninám arcibiskupa M. Vlka, ed. Z. Hledíková. Praha 1993, s. 219–227; Pehr, Michal: Jan Jiří Rückl-moderní katolický politik. In: Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století, eds. P. Marek – J. Hanuš. Brno 2006, s. 323–328; Jančík, Drahomír: Diplomát z hotelu Alcron. Společenské sítě a interakce českých hospodářských elit na příkladu Jana Jiřího Rückla. In: V komnatách paláců – v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám. Praha 2007, s. 205–229.

obou stran a posunulo jednání o krok dopředu. Vyslanec Radimský si však v prosinci 1933 postěžoval neoficiálně K. Kroftovi do Prahy, že nemá informace o podrobnostech jednání s Ciriacim ani dalších Charles-Rouxových zprávách do Paříže, které měly být tlumočeny E. Benešovi. Z nich se prý podle nedávného Rücklova sdělení legačnímu radovi našeho vyslanectví dr. B. Messánymu⁴⁹ dalo soudit přání Svatého stolce, aby vyřešil Ciriaciho záležitost nótou společně s dalšími návrhy k modu vivendi.⁵⁰ Rücklova neoficiální diplomacie přinesla potřebné výsledky, vyslanec ČSR ve Vatikánu se ocitl v nezáviděníhodném postavení. Jednání probíhala z větší části mimo něj a tedy bez jakékoliv možnosti je ovlivnit. Pocity své bezmoci proto svěřil alespoň dopisnímu papíru, když napsal: „*Přál bych si, aby všechny ty kroky vedly ke kýženému cíli, musím však – nejasa au courant – rozhodně odmítnout zodpovědnost za věci, které by se mohly státi a jež by nebyly snad v intencích ministerstva zahraničních věcí, resp. naší vlády!*“⁵¹

Za této situace se mohly dostat lehce do střetu rozdílné pohledy na věc, protože Černínský palác pokládal nunciovu záležitost za uzavřenou. P. Ciriaci naopak stále obhajoval tezi, že je nunciem na řádné dovolené, končící 31. 12. 1933, a může se z ní do Prahy za určitých podmínek vrátit. Zpochybnění této interpretace označil za konflikt mezi ČSR a Vatikánem a pohrozil odmítnutím další spolupráce na modu vivendi, což mohlo mít vzhledem k jeho dosavadnímu angažmá v jednáních a podrobné znalosti problematiky pro ČSR fatální následky. Také chování F. Charles-Rouxé při poslední listopadové rozmluvě hodnotil dr. Radimský jako velice rezervované a doplnil je o důležité podrobnosti z rozhovoru s J. J. Rücklem, jemuž P. Ciriaci svěřil, že od jara nebo léta 1933 „*předvídal resp. pokládal za nevyhnutelný konflikt*“⁵² který chtěl původně vyprovokovat už u příležitosti odmítavého prohlášení arcibiskupa Kašpara k promítání na tehdejší dobu odvážných a z pohledu katolické církve nevhodných filmů.⁵³ Když ale rozpoznal jeho slabou pozici v této cause, došlo dle Ciriaciho

⁴⁹ AMZV, Osobní spisy, 1945–1992, kart. 606 – Bohumil Messány (1891–1965) absolvent právnické fakulty, na MZV od 1. 9. 1920, vicekonzul, legační tajemník II. a I. třídy vyslanectví v Londýně 1923–1929, na MZV 1929–1932. Ve Vatikánu od 1. 1. 1933 jako legační tajemník I. třídy, dne 9. 3. 1933 byl po dobu přidělení ke Svatému stolci povýšen na legačního radu II. třídy, z Vatikánu se vrátil do Prahy až 17. 4. 1939, tedy měsíc po odevzdání úřadu Němcům. Od 1. 9. 1939 byl po celou válku přednostou církevního oddělení ministerstva školství a národní osvěty, kde mohl uplatnit svoje zkušenosti a styky jako prospěch perzekuovaných kněží. Po návratu na MZV se v prosinci 1945 stal velvyslaneckým radou v Londýně. K 1. 6. 1948 odvolán do Prahy, koncem června 1948 na svůj post v Londýně rezignoval a do Československa se už nevrátil. Ze služeb MZV byl propuštěn 21. 7. 1948.

⁵⁰ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského K. Kroftovi z 22. 12. 1933.

⁵¹ Tamtéž, s. 2.

⁵² Tamtéž, s. 3.

⁵³ Šlo o film režiséra Gustava Machatého „Extase“, vycházející z filmu Eroticon z r. 1931, v němž se objevilo několik záběrů nahé protagonistky rakouské herečky Hedy Kieslerové, později známé americké filmové hvězdy Hedy Lamarr.

„k rozuzlení“⁵⁴ až po oslavách v Nitře. Střet byl podle něj nutný, protože by jinak nedošlo k dokončení modu vivendi, sabotovaného agrární stranou.

Trapné postavení ambiciózního Ciriaciho, který svým jednáním přinutil v létě 1931 k předčasné rezignaci arcibiskupa Františka Kordače,⁵⁵ vyřešil nakonec Vatikán na začátku ledna 1934 urychlenou žádostí o udělení agrémentu na vakantní nunciaturu v Lisabonu, uprázdněnou od začátku prosince 1933 po nečekaném úmrtí čtyřiašedesátiletého nuncia Bedy Giovanniho.⁵⁶ Údajně se při obsazování úřadu rozhodovalo mezi dvěma kandidáty.⁵⁷ Jmenování způsobilo senzaci i v kuriálních kruzích a také zjednodušilo postavení Československa, protože odpadla možnost Ciriaciho návratu do Prahy.⁵⁸ Zbývalo tedy dořešit otázku jisté formy osobní satisfakce, požadované Vatikánem. Náhodně uprázdnění významného místa takzvané nunciatury I. třídy pomohlo Svatému otci vyřešit osobní nunciův problém a také značně urychlit jeho kariérní postup. Po pětiletém působení na tzv. kardinálské nunciatuře by se dala očekávat nominace do kardinálského purpuru.⁵⁹ Za normálních okolností by P. Ciriaci na podobné prestižní místo pravděpodobně čekal deset až patnáct let. Pražský incident mu v tomto směru vlastně pomohl a Mons. Ciriaci byl s tímto řešením spokojen.⁶⁰ Podle důvěrné informace ze státního sekretariátu korespondentu Havasovy francouzské tiskové kanceláře dne 10. 1. 1934 mělo být jeho jmenování samotným Piem XI. satisfakcí „za přikoiř utrpená v Československu“.⁶¹ Vatikán přesto zdůrazňoval povinnost vlády zabránit nepřátelské tiskové kampani proti nunciuovi v nebyvalém měřítku.

Černínský palác, který se tak zbavil v politicky napjaté situaci v Evropě jedné z mnoha starostí, hodnotil celou záležitost a diplomatovu budoucnost strážlivě. Bezprostředně po zveřejnění Ciriaciho nominace bylo několikaměsíční jednání uzavřeno na pravidelné poradě přednostů odborů MZV dne 11. 1. 1934 slovy,

⁵⁴ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského K. Kroftovi z 22. 12. 1933, s. 3.

⁵⁵ Marek, Pavel: Arcibiskup pražský prof. Dr. František Kordač, s. 128–140; Šebek, Jaroslav: Kordačova aféra v roce 1931 v církevně-politických souvislostech. In: Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. narozeninám, eds. P. Andrš – J. Čechurová – L. Velek, Praha 2012, s. 355–367; Marek, Pavel – Šmíd, Marek: Arcibiskup František Kordač, s. 156–172.

⁵⁶ Beda Giovanni, OSB, (1869–1933), nejprve nunciem v Argentině 1922–1925, v Portugalsku v letech 1928–1933. Zemřel 1. 12. 1933 v Římě.

⁵⁷ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o případu Mons. Ciriaciho čj. 3/ dův/34 z 5. 1. 1934.

⁵⁸ Tamtéž – V. Radimský MZV o jmenování Mons. Ciriaciho nunciem v Portugalsku čj. 10/ dův/34 z 10. 1. 1934, s. 1. Informaci o nominaci přinesl oficiální vatikánský deník 10. 1. 1934.

⁵⁹ Ve skutečnosti došlo k jeho kreaci kardinálem až v lednu 1953 s titulem sv. Praxedy (St. Prassede), díky níž byl účastníkem dvou papežských konkláve v roce 1958 a 1963, kdy byl zvolen Jan XXIII., resp. Pavel VI. Spojením s římským kostelem St. Prassede se P. Ciriaci po letech vrátil k pražským arcibiskupům, protože je zde pohřben Jan z Jenštejna (†1400).

⁶⁰ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopisy V. Radimského E. Jelenovi z 15. 1. 1934 a B. Messányho E. Jelenovi z 19. 1. 1934.

⁶¹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o jmenování Mons. Ciriaciho nunciem v Portugalsku čj. 13/dův/34 z 11. 1. 1934, s. 1.

s nimiž nelze jednoznačně souhlasit: „*Nuncius Ciriaci byl přeložen do Lisabonu, takže jeho případ jest tím pro nás vyřízen. Vatikán se rozhodl pro střední řešení konfliktu. Nunciatura v Lisabonu není pro Ciriaciho ani povýšením ani degradací.*“⁶² Přesto nebylo zdaleka vyhráno. Francouzský novinář předal zároveň vyslanci Radimskému informaci, že v nejbližší době nedojde ke jmenování do Prahy „*a nunciatura zůstane prý delší dobu vakantní – s pouhým chargé d'affaires a. i.*“⁶³ To také nepřímou potvrzoval dodatek k článku o nominaci P. Ciriaciho v „*L'Avvenire d'Italia*“, pravděpodobně inspirovaný Vatikánem, zpochybňující brzkou nominaci pražského nuncia. Protikladem bylo tvrzení štěstím zářícího Ciriaciho, který snad dokonce řekl portugalskému vyslanci u Svatého stolce,⁶⁴ „*že prý se „nahoře přimluví“ (!?!), aby nový nuncius pro Prahu byl co nejdříve jmenován...*“⁶⁵ V. Radimský se po mnoha letech působení ve Vatikánu díval na další vývoj realističtěji. Podle jeho názoru by se mělo dál postupovat takticky, aby se podařilo obměkčit papeže a přimět k co nejrychlejší nominaci Ciriaciho nástupce. Pro absenci instrukcí z MZV navrhoval neoficiálně svému pražskému kolegovi jistou míru diplomatického nátlaku, kterým mohlo být například prodloužení jeho obvyklé letní dovolené v ČSR o několik týdnů.⁶⁶

Při delším rozhovoru V. Radimského se státním sekretářem E. Pacellim 19. 1. 1934 přišla opět na přetřes otázka formulace písemné satisfakce pro Mons. Ciriaciho, resp. pro Vatikán, ze strany Československa.⁶⁷ Přestože Radimský argumentoval, že ochrana nunciů je zaručena mezinárodním právem stejně jako imunita ostatních diplomatů a zvláštní garance by byla novem v mezinárodních vztazích, sdělil mu kardinál mimo jiné, že papež neoblomně trvá na písemných zárukách pro své diplomatické zástupce v ČSR, zatímco on sám se mu pokoušel tento názor bezúspěšně rozmluvit. Ještě 19. 1. ráno zopakoval papež Pacellimu, že by bez dostatečných záruk nemohl jmenovat nového nuncia do Prahy. Ke kompromisu nalaďený státní sekretář slíbil Radimskému, že se pokusí znovu zapůsobit na papeže kvůli změně stanoviska „*a dodal, že věc nyní zvláště nespěchá.*“⁶⁸ Vyslanec tedy uzavřel svou zprávu pro MZV konstatováním, že od 13. 12. 1933 postrádá jakékoli instrukce.⁶⁹ Zopakoval, že bývalý pražský nuncius je uspokojen jmenováním

⁶² AMZV, KA, kart. 7 – zápis č. 2/34 o výkladu K. Krofity na poradě MZV dne 11. 1. 1934, s. 2.

⁶³ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o jmenování Mons. Ciriaciho nunciem v Portugalsku čj. 13/dův/34 z 11. 1. 1934, s. 2.

⁶⁴ Portugalským vyslancem u Svatého stolce byl Henrique Trindade Coelho od 12. 10. 1929.

⁶⁵ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského E. Jelenovi z 15. 1. 1934, s. 2.

⁶⁶ Tamtéž. Nelze však vyloučit, že si po dlouholeté službě ve Vatikánu nechtěl jen prodloužit dovolenou v ČSR nebo tímto návrhem nesledoval jiný neznámý osobní cíl.

⁶⁷ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o rozmluvě s kard. Pacellim čj. 20/dův/34 z 19. 1. 1934.

⁶⁸ Tamtéž, s. 3.

⁶⁹ Zmíněný výnos obsahoval sdělení, že E. Beneš nepožaduje po Ciriacim odvolání dopisu A. Hlinkovi.

do Lisabonu a za „causu Ciriaci“, která byla zpočátku prezentována jako nunciova osobní záležitost, se teď plně postavil Vatikán, především Svátý otec, který je bez písemné satisfakce odhodlán ponechat pražskou nunciaturu bez diplomatického zástupce na nejvyšší úrovni. To bylo jasným signálem přehodnocení celé záležitosti a posunu na vyšší úroveň, vyžadující také jiná řešení.

Lisabonský nuncius opustil po vyřízení nejnutnějších záležitostí 10. 3. 1934 Řím a tím skončila jeho užší spolupráce se státním sekretariátem při řešení otázek modu vivendi.⁷⁰ Naštěstí se nepotvrdily obavy československé diplomacie, že by Ciriaci dokonale ovládající agendu mohl svým negativním přístupem zbrzdit slibně pokračující jednání a opět se spekulovalo o jeho nástupci. Podle posledních informací byli jako kandidáti na pražskou nunciaturu označováni člen kongregace pro mimořádné církevní záležitosti a současný referent modu vivendi ve státním sekretariátu Mons. Domenico Tardini⁷¹ a chargé d'affaires nunciatury v Litvě Antonio Arata,⁷² známý v ČSR z předchozího působení. B. Messány se vyjádřil koncem března 1934 E. Jelenovi v soukromém dopisu z Říma, že největší šance má Mons. Tardini, což by byla pro Prahu dobrá volba. Jako další možní uchazeči se podle jeho informací uváděli bývalí sekretáři pražské nunciatury Mons. A. Arata, případně také S. Ritter.⁷³

Přestože se v kruzích blízkých kurií údajně často hovořilo o termínu nunciovy nominace, očekávané v nejbližších týdnech, byli všichni kuriální úředníci velice zdrženliví až nepřístupní. Dalo by se říci, že na veškeré informace bylo uvaleno embargo. Nejspolehlivějším informačním zdrojem vyslanectví u Svatého stolce se v těchto dnech stal sekretář pro mimořádné církevní záležitosti a bývalý rektor československé bohoslovecké koleje Nepomucenum Mons. Alfredo Ottaviani,⁷⁴ udržující si stále srdečný vztah k ČSR. Právě od něj padla koncem břez-

⁷⁰ AMZV, Politické zprávy (dále PZ) Vatikán, 1934, I. periodická zpráva za 1. čtvrtletí, čj. 71/dův./34 z 3. 4. 1934, s. 1–3.

⁷¹ Domenico Tardini (1888–1961), vysvěcen na kněze 1912, úředník římské kurie 1920, člen kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, podsekretář 1935 a sekretář téže kongregace od prosince 1937, podílel se na tvorbě zahraniční politiky Svatého stolce. Státní (pod) sekretář 1952, zde úzce spolupracoval s G. B. Montinim, pozdějším papežem Pavlem VI. Po Montiniho jmenování arcibiskupem milánským na konci r. 1954 vykonával de facto od r. 1944 neobsazenou funkci státního sekretáře (část agendy osobně vykonával papež Pius XII.), formálně se jím stal až 14. 12. 1958 za Jana XXIII., o den později nominován kardinálem. Zemřel 30. 7. 1961 v Římě.

⁷² AMZV, PZ Vatikán, 1934, I. periodická zpráva za 1. čtvrtletí, čj. 71/dův./34 z 3. 4. 1934, s. 3.

⁷³ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis B. Messányho E. Jelenovi z 28. 3. 1934, s. 2.

⁷⁴ Alfredo Ottaviani (1890–1979), vysvěcen na kněze 1916, vystudoval filozofii, teologii, církevní a civilní právo. Ve vatikánské kurií od roku 1922 oficiál pro zahraniční záležitosti a osobní sekretář nově zvoleného papeže Pia XI. Rektorem bohoslovecké koleje 1926–1928, po dobu působení v rektorském úřadu nadále zůstal úředníkem státního sekretariátu, zasadil se o dokončení příprav výstavby nové modernější koleje Nepomucena. Podsekretář pro zahraniční církevní věci po P. Ciriacim od února 1928. Připravil podklady pro Lateránské smlouvy, uzavřené s Itálií v roce 1929, která se stala dobrým odrazovým můstkem jeho dlouhé a úspěšné kariéry. Dosáhl řady úřadů a významných úspěchů, kardinál 1953, prosekretář

na při jednáních V. Radimského o nuancích některých formulací vyžadovaného Benešova dopisu v nunciově cause narážka na diplomatické schopnosti „*Státním sekretariátem pro Prahu vyhlédnutého a Mons. Ottavianim zvláště fedrovaného kandidáta*.“⁷⁵ Zatímco E. Pacelli nechal před nějakou dobou padnout poznámku, že formální písemné uzavření záležitosti příliš nespěchá, protože si byl vědom, že ministr E. Beneš bude ochoten akceptovat jen část navržených kroků a nebude ustupovat donekonečna požadavkům státního sekretariátu, stavěl se Ottavianiani za rychlejší řešení. Radimský vyslovil pro Černínský palác domněnku, že na něj snad tlačí avizovaný kandidát. Z jiného zdroje mělo vyslanectví již uvedenou informaci o Tardinim a Aratovi, tento pramen však vyloučil osobu biskupa M. d'Herbignyho, dosavadního prezidenta papežské komise „Pro Russia“. Co si tedy měla naše diplomacie z těchto jinotajů a zaručených typů vybrat?

Situace se nevyjasňovala ani v dalších měsících. Na začátku května 1934 sděloval vyslanec Radimský do Černínského paláce jména tří kandidátů, získaná právě od Ottavianiani a potvrzená dalším neznámým zdrojem.⁷⁶ Podle něj Vatikán uvažoval o diplomatech přijatelných pro československou stranu již dříve. K nejčastěji uváděné dvojici D. Tardini a A. Arata se poprvé zařadil tehdy nejméně známý úředník státního sekretariátu Giovanni Battista Montini.⁷⁷ Zajímavé pro nás je Radimského veskrze pozitivní osobní zkušenost a hodnocení výše jmenovaných úředníků. Zatímco nejmladší Montini byl přes svou ochotu poměrně zdrženlivý, pak bodrý, přívětivý, přátelský a oblíbený Tardini se jevil pravým opakem. K A. Aratovi vyslanec poznamenal, že sice přichází v úvalu jeho jmenování nunciem, neboť patří ke služebně nejstarším diplomatům.

kongregace Svatého oficia a protektor koleje Nepomucenum 1953, vedl Posvátnou kongregaci Svatého oficia od roku 1959, později Kongregaci pro nauku víry 1965–1968, která ji nahradila. Vůdčí osobnost tzv. konzervativního křídla Druhého vatikánského koncilu, na své funkce rezignoval 1968, zemřel 3. 8. 1979. Účastník několika konkláve.

⁷⁵ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 –V. Radimský MZV o případu Mons. Ciriacchio čj. 100/dův/34 ze 4. 5. 1934.

⁷⁶ Tamtéž – V. Radimský MZV o jmenování nového nuncia pro Prahu čj. 66/dův/34 z 28. 3. 1934, s. 3.

⁷⁷ Giovanni Battista Montini (1897–1978), vysvěcen 1920, po studiu Gregoriánské univerzity a Papežské diplomatické akademie ve státním sekretariátu, substitut (pomocník sekretáře) kardinála Pacelliho od 1937, po jeho zvolení papežem Piem XII. 1939 státním podsekretářem L. Maglioneho. Pro rostoucí neshody zbaven úřadu a jmenován arcibiskupem milánským 1954–1963, kardinálem od 15. 12. 1958. Zvolen papežem 21. 6. 1963, přijal jméno Pavel VI., korunován jako poslední papež tiárou. Předsedal druhé části druhého vatikánského koncilu a dohlížel na aplikaci přijatých rozhodnutí. Zahájil mezináboženský dialog s východními ortodoxními náboženstvími a starokatolickou církví, jako druhý papež se setkal s představitelem anglikánské církve. Zahájil diplomatická jednání se SSSR a zeměmi tzv. východního bloku s cílem změnit postavení katolické církve a věřících. Odsoudil vpád vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR a následnou okupaci. Vydal se k umírajícímu arcibiskupu J. Beranovi do teologické koleje Nepomucenum 17. 5. 1969, krátce před příjezdem arcibiskup zemřel. Po rekviem v bazilice sv. Petra 22. 5. 1969 vykonal výkrop rakve a rozhodl o umístění ostatků v kapli P. Marie della Boccia v kryptě baziliky. Zasloužil se o nové vydání Codexu iuris canonici.

Avšak zároveň tlumočil stanovisko litevského chargé d'affaires u Svatého stolce, že by se jeho země odvolání bránila, protože se zde osvědčil.⁷⁸ V. Radimský usoudil, že nebude důvod pro Aratovo přeložení do Prahy a potvrdí se jeho setrvání v Pobaltí. Na rozdíl od francouzsky mluvících „protikandidátů“ Tardiniho a Montiniho byl pro danou oblast dobře jazykově vybaven, protože ovládal němčinu. Od A. Ottavianiho se také dověděl, že za Aratovo jmenování na pražskou nunciaturu se nedávno ve Vatikánu velice přimlouval vyšehradský kanovník dr. Otto Stanovský,⁷⁹ takže se dalo předpokládat, že tlumočil vzkaz od pražského arcibiskupa Kašpara.⁸⁰ Československý diplomat ve své zprávě, kterou označil jako tajnou, pro pořádek upozornil ještě na přítomnost S. Rittera v Itálii.⁸¹ V jejím závěru shrnul, že o „jmenování pražského nuncia projeví patrně velký zájem papež sám, což činí veškeré dohady tím nesnadnější“⁸² a připomněl, že jakékoliv úvahy nebo tipy úředníků na obou stranách mohou být předčasné nebo zbytečné.

Dne 27. 5. 1934 řekl mimořádně otevřený Mons. Pizzardo⁸³ V. Radimskému, že velký vinu za náboženské obtíže současného Československa nese nezáměr bývalých vídeňských nunciů o české poměry nebo nekompetentní

⁷⁸ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 102. Podle Diplomatické listiny Vatikánu z r. 1934 byl litevským chargé d'affaires u Svatého stolce Dr. Casimir Grauzinis od 12. 8. 1932.

⁷⁹ Otto Leo Stanovský (1882–1945), kapucín, vysvěcen 15. 7. 1906, v duchovní službě, vicerektor konviktu v Mladé Boleslavi, vychovatel synů Františka Ferdinanda d'Este. Sekretář F. Kordače 1924, ředitel koleje Arnošta z Pardubic, vicerektor a rektor kněžského semináře 1929–1932. Vyšehradský kanovník 1933, svatovítský kanovník 1934. Předseda katolické charity 1938. UVězněn nacisty a odsouzen k trestu smrti v Plötzensee za neprozrazení úkrytu parašutistů v r. 1942, po mnoha intervencích změněn na doživotní uvěznění. Zemřel 5. 12. 1945 na následky věznění.

⁸⁰ Karel Kašpar (1870–1941), absolvent teologie a filozofie v Římě 1893, vysvěcen na kněze 25. 2. 1893, absolvent práva na papežské univerzitě u sv. Apolináře 1896–1898, kaplan u sv. Mikuláše na Malé Straně, spirituál Strakovy akademie v Praze až do r. 1907, kanovník svatovítské metropolitní kapituly 1907–1921, kancléř arcibiskupa L. Skrbenského 1908–1916, generální vikář a světec biskup hradecké diecéze 1920–1921, biskup v Hradci Králové 1921–1931, účastník eucharistického kongresu v Chicagu 1926. Pražským arcibiskupem jmenován 22. 10. 1931, intronizován 15. 11. 1931. Kardinál 1935 s titulem u sv. Vitala v Římě. Zemřel 21. 4. 1941 po delší nemoci, pochován ve svatovítské katedrále v Praze. Autor řady teologických spisů.

⁸¹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o jmenování nového nuncia pro Prahu čj. 100/dův/34 ze 4. 5. 1934.

⁸² Tamtéž, s. 3.

⁸³ Dostupné on line na adrese: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bpizzardo.html>, cit. 9. 1. 2015 a http://en.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Pizzardo, cit. 23. 2. 2015. Giuseppe Pizzardo (1877–1970), absolvent Gregoriánské univerzity, Athenea a Papežské diplomatické akademie, vysvěcen 19. 9. 1903 v Římě. Nejprve v duchovní službě v Římě 1908–1909, vatikánský státní úředník, sekretář bavorské nunciatury 1909. Podsekretář 1920, substitut 1921 a sekretář kongregace pro mimořádné církevní záležitosti 1929–1930, titulární arcibiskup nicaejský 1930, prezident papežské komise pro Russia 1934. Angažoval se v Katolické akci od 1923, v jejím čele 1938. Kardinál – kněz 1937, papežský legát na korunovaci krále Jiřího VI. 1937, prefekt kongregace pro semináře a univerzitní studia 1939–1968, kardinál – biskup albánský 1948, sekretář Posvátné kongregace Svatého officia 1951–1959. Zemřel 1. 8. 1970 v Římě jako nejstarší kardinál na světě.

nominační ordinářů. Proto podle něj „*není místo apoštolského nuncia v Praze snadné...*“.⁸⁴ Dále zmínil Aratovo jméno, aby vzápětí dodal, že je v Litvě momentálně téměř nenahraditelný. Při narážce na stejné téma prohlásil státní sekretář E. Pacelli francouzskému vyslanci 25. 5. 1934, že má s Ritterem, kterého by si v Praze přáli, jiné záměry.⁸⁵

Přesto se v polovině června 1934 objevily v Černínském paláci neoficiální zprávy, že nunciem bude jmenován S. Ritter.⁸⁶ Brzy se podařilo rozšifrovat vzkaz kardinála Pacelliho, který svěřil 22. 6. 1934 V. Radimskému přísně důvěrnou informaci o předpokládané Ritterově pozorovatelské Sárské misi, kde měl nahradit Mons. Gustava Testu, jmenovaného apoštolským delegátem v Palestině a Egyptě.⁸⁷ Potvrdil také Aratovu nepostradatelnost v Kaunasu⁸⁸ a vyslovil názor, že „*nezbude patrně nic jiného, než „pohlédnout se“ po jiné vhodné osobě pro Prahu /Tardini?/*“.⁸⁹ Zopakoval vyslanci, že neví kdo, ani kdy bude designován, protože rozhodnutí je výhradně v papežově pravomoci. Nepotvrdil tak prohlášení Mons. Ottavianiho, že státní sekretariát objevil nedávno jiného kandidáta, o kterém dosud nebyl zpraven papež, takže o něm také nemůže nic bližšího sdělit. Bez znalosti dalších podrobností nemůžeme s jistotou říci, zda někteří vatikánští úředníci blafovali a udržovali naše diplomaty ve stálém napětí a nejistotě nebo sami horečně přemýšleli o nevhodnější „*combinazione*“.⁹⁰ Jejich počínání tak chvílemi kolísalo mezi hrou kočky s myši a obtížnou šachovou partií.

V souvislosti se svoláním zasedání kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, která měla jednat o modu vivendi, informoval vyslanec Radimský na začátku července 1934 K. Kroftu o výsledku sondáže ve státním sekretariátu.⁹¹ Z rozhovoru „*s opatrným Mons. Pizzardem*“⁹² usoudil, že do Prahy bude vyslán některý ze zkušených nunciů například ze Sofie nebo Budapešti,⁹³ čímž by padla dosavadní kandidatura Mons. Tardiniho nebo Montiniho. První část této zprávy nelze s ohledem na další vývoj událostí považovat za relevantní.

⁸⁴ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o vztahu ČSR a Vatikánu čj. 122/dův/34 z 30. 5. 1934, s. 1–2.

⁸⁵ Tamtéž, s. 2.

⁸⁶ AMZV, KA, kart. 7 – zápis č. 18/1934 o výkladu K. Krofty na poradě MZV dne 14. 6. 1934, s. 4. Pozn. aut.: ze zápisu není jasné, kdo byl informačním zdrojem, Radimský?

⁸⁷ Gustavo Testa (1886–1969) byl nominován 4. 6. 1934.

⁸⁸ Kvůli polské okupaci Vilniusu byl hlavním městem Litvy v letech 1919–1939 Kaunas.

⁸⁹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o případu nucia Ciriaciho a modu vivendi čj. 141/dův/34 z 22. 6. 1934, s. 1–2.

⁹⁰ Tamtéž, s 1 – tento termín užil A. Ottavian i v rozhovoru s vyslancem V. Radimským v červnu 1934.

⁹¹ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského K. Kroftovi z 2. 7. 1934.

⁹² Tamtéž, s. 2.

⁹³ Pozn. aut.: nunciem v Maďarsku byl v letech 1930–1945 Angelo Rotta (1872–1965), který se za 2. světové války angažoval ve prospěch tamního židovského obyvatelstva. Apoštolským delegátem v Bulharsku v letech 1931–1934 Angelo Giuseppe Roncali (1881–1963), pozdější papež Jan XXIII.

Naopak se zdá, že v létě 1934 nabývala Ritterova nominace konkrétnější obrysy, přestože ani Vatikán neměl ve věci úplně jasno. Koncem července 1934 získal B. Messány důvěrnou informaci „od preláta obvykle dobře zpraveného“ /bud' od A. Ottavianiho nebo premonstrátského opata – prokurátora Nootse/,⁹⁴ že jediným kandidátem kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, svolané na 25. 7. 1934, je Mons. Ritter, protože jeho dosavadní protivník Mons. Tardini by se mohl stát nunciem v Bruselu místo C. Micary⁹⁵ za předpokladu Micarova přeložení do Paříže. K uvedené výměně mohlo dojít až po očekávaném „kardinálském povýšení“ pařížského nuncia Mons. Luigi Maglione.⁹⁶ Zprávu o Ritterově možné nominaci potvrdil B. Messány soukromě dr. Jelenovi zároveň s informací o postupu jednání o modu vivendi, když jej kardinál /státní sekretář Pacelli – pozn. aut./ označil za jediného kandidáta.⁹⁷ Pro D. Tardiniho nebyla v této chvíli aktuální ani jedna z nunciatur, čekala jej naopak mnohem zajímavější práce v jedné z vatikánských kongregací.

Postupnou změnu poměru Svatého stolce k Československu si vynutily Benešovy zahraničně-politické aktivity, především uznání Sovětského svazu de iure v červnu 1934 a příprava jednání o připojení ČSR k francouzsko-sovětskému paktu, které byly obranným tahem proti stále se zhoršujícímu postavení Československa. Vatikán v obavě z možné změny československé zahraničně-politické orientace, která by mohla vážně oslabit pozici katolické církve, politického katolicismu a věřících ve střední Evropě, raději přehodnotil dosavadní přístup a pokusil se o vstřícnější postoj k Praze.⁹⁸ Na obavy Svatého stolce z „námluv“ ČSR s Moskvou reagoval K. Krofta v září 1934,⁹⁹ když řekl, že styky mohou při-

⁹⁴ AMZV, ZÚ Vatikán 1920–1939, kart. 2 – B. Messány MZV o nastávajícím jmenování nového nuncia pro Prahu z 24. 7. 1934.

⁹⁵ Clémente Micara (1879–1965), vysvěcen na kněze 20. 9. 1902, absolvent několika papežských univerzit, studia ukončil 1904, ve státním sekretariátu od r. 1904, působil v diplomatických službách, sekretář nunciatury v Argentíně 1909, auditor nunciatury v Belgii 1915 a ve Vídni 1916–1919. Nunciem v Praze 1920–1923, v Belgii od r. 1923 a internunciem v Lucembursku až do r. 1940, po okupaci Belgie 1940–1944 v Římě, stejný úřad nuncia zastával krátce i po r. 1945. Kardinálem 1946, prefekt kongregace víry 1950, podprefekt kongregace obřadů (ritu) římské kurie 1950–1953, prezident papežské komise pro posvátnou archeologii od 1951, generální vikář v Římě (tj. neoficiální římský biskup 1951–1965), papežský legát na eucharistickém kongresu v Nimes 1951, účastník konkláve 1958 a 1963 a Druhého vatikánského koncilu 1962–1964. Zemřel po dlouhé nemoci v Římě 11. 3. 1965.

⁹⁶ Srv. předchozí pozn.: k Micarovu přeložení nedošlo, protože vykonával úřad nuncia v Belgii až do r. 1940 a na pařížské nunciatuře nadále zůstal L. Maglione (1877–1944), nominovaný společně s pražským arcibiskupem K. Kašparem kardinálem až koncem roku 1935. Kandidatura D. Tardiniho sice padla předčasně, čekala jej další kariéra v kongregaci pro mimořádné církevní záležitosti.

⁹⁷ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis B. Messányho E. Jelenovi z 13. 8. 1934, s. 2.

⁹⁸ César, Jaroslav – Černý Bohumil – Gajanová, Alena: Církev v našich dějinách. Praha, Orbis 1960, s. 164; Trapl, Miloš: Český politický katolicismus v letech 1918–1938. In: P. Fiala a kol.: Český politický katolicismus 1848–2005. Brno 2008, s. 283 an

⁹⁹ AMZV, KA, kart. 7 – zápis č. 22/1934 o výkladu K. Krofty na poradě MZV dne 20. 9. 1934, s. 1–2.

nést mnoho pozitivního, pokud se bolševismus nezačne rozpínat dál do světa a s jistou mírou politické naivity očekával jeho proměnu v konfrontaci s kapitalistickým světem. Zároveň zdůraznil, že i katolická církev je založena na filozofii celosvětového rozšiřování a podřizování se papežově vůli „*a přece je možné, aby s touto institucí byly udržovány dobré styky.*“¹⁰⁰ V závěru expozé k dalším jednáním s Vatikánem o církevních statcích vratislavské diecéze a na Slovensku konstatoval, že by se jednání urychlilo příchodem nuncia a pokračoval: „*Volba nuncia je již snad zásadně rozhodnuta: patrně to bude Ritter. Zásadních obtíží se zřetelem k volbě nebylo, šlo jen o obtíže při volbě osob.*“¹⁰¹ Přesto byla nominace pražského nuncia stále v nedohlednu a do jeho příjezdu bylo potřeba urazit ještě dlouhou cestu.

Příjezd nového sekretáře do Prahy, neúspěšná Sárská mise G. Panica

V létě 1934, tedy několik měsíců před plebiscitem v Sársku,¹⁰² byl nakonec místo původně avizovaného S. Rittera jmenován papežským delegátem (pозorovatelem) Svatého stolce v této oblasti a pověřen správou duchovních a církevních záležitostí G. Panico, dosavadní opora pražské nunciatury.¹⁰³ Během jeho nepřítomnosti vedl od srpna 1934 pražský úřad narychlo povolovaný sekretář Luigi Punzolo, S. J., v hodnosti chargé d'affaires.¹⁰⁴ Pověření absolventa papežské římské diplomatické akademie s dvouletou praxí ve státním sekretariátu u Mons. Tardiniho, který přicestoval na svou první diplomatickou misi teprve před několika dny, byl i dočasným vedením nunciatury, potvrzuje tlak na státní sekretariát, způsobený politickou situací v západní Evropě, především v Německu, a odkládáním nominace pražského nuncia. Na narážku československého vyslanectví při vystavování potřebných dokladů, „*že by si tedy asi přál Mons. Tardiniho za svého šéfa v Praze, odvětil, že by tím byl nadšen.*“¹⁰⁵ Na do-

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 1.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 3.

¹⁰² Pařížská mírová konference rozhodla, že v r. 1920 bude na 15 let odtrženo od Německa průmyslové Sársko a svěřeno do správy komisařů Společnosti národů.

¹⁰³ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – podle poznámky MZV na nótě č. 17109 z 15. 8. 1934 byl G. Panico pověřen dočasně zvláštním posláním s možností návratu do ČSR. Šmíd, Marek: Jednání Jana Šrámka ve Vatikánu a postavení Československé strany lidové v polovině třicátých let 20. století. Časopis Matice moravské 133, 2014, s. 120 datuje nepřesně pobyt G. Panica v Sársku na přelomu roku 1934 a 1935.

¹⁰⁴ Tamtéž – nota G. Panica K. Kroftovi č. 17088 z 27. 7. 1934 oznamuje Punzolovo jmenování sekretářem 2. třídy na nunciaturu a omlouvá se, že ho osobně nepředstavil, protože je na léčení mimo město; nota G. Panica šéfovi protokolu L. Strimplovi č. 17109 z 15. 8. 1934 informuje o Punzolově pověření vést nunciaturu v hodnosti chargé d'affaires po dobu jeho jmenování zástupcem Svatého stolce v Sársku.

¹⁰⁵ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 2 – V. Radimský MZV o Punzolově přidělení nunciatury v Praze čj. 157/dův/34 z 18. 7. 1934.

taz, zda jeho přidělení do Prahy znamená brzký odchod Mons. Panica a jmenování nového nuncia, odpověděl L. Punzolo vyhybavě. Nevyloučil však Panicovo setrvání v Praze jako auditora i po jmenování nuncia. Snaha získat jakékoliv podrobnější informace od začínajícího diplomata byla marná. S odstupem času nemůžeme posoudit, nakolik byl do celé problematiky podrobněji zasvěcen, lze však předpokládat, že před odjezdem z Říma dostal pouze instrukce na úrovni svého pracovního zařazení a zbývající informace mu byly specifikovány až v Československu.

Zatímco se abbé Punzolo potýkal s novou agendou a G. Panico byl pozorovatelem na německo-francouzském pomezí, nedařilo se stále uspokojivě vyřešit otázku obnovení vzájemných vztahů na nejvyšší úrovni a s nimi úzce spojených československo-vatikánských jednání o modu vivendi, která by se urychlila příchodem nuncia.¹⁰⁶ Mohlo by se zdát, že československá diplomacie tápala na přelomu léta a podzimu 1934 v mlhách. Státní administrativa se snažila využít k rychlejšímu prosazení svých plánů ohledně nunciovy nominace a zvýšení nátlaku na Svatý stolec také různých cest zástupců episkopátu i představitelů politického katolicismu. Při listopadovém pobytu v Římě doporučoval pražský arcibiskup Karel Kašpar¹⁰⁷ ve státním sekretariátu vyslání nového tituláře, tedy nuncia, a při tom argumentoval mládím abbé Punzola.¹⁰⁸ „Bylo mu řečeno, že nový nuncius je již designován a že v Praze vědí, o koho jde, avšak s jeho vysláním zatím prý ještě váhají: k čemu by byl nový nuncius v Praze dobrý, když prý zde již všechno vědí, když děláme těžkosti s vydáním statků etc.“¹⁰⁹ Můžeme se domnívat, že toto značně emotivní prohlášení bylo ovlivněno přítomností a negativním přístupem maďarského kardinála Serédiho¹¹⁰ k modu vivendi a nedávnou návštěvou slovenského biskupa Vojtaššáka. Svatý stolec naprosto jasně vzkázal do Prahy po K. Kašparovi i francouzském vyslanci, že už nemůže riskovat neúspěch nového diplomata na začátku jeho mise. Pius XI. prý řekl arcibiskupovi, že si přeje ukončení modu vivendi.

Prostředníkem při jednání ČSR se Svatým stolicem se tentokrát stal lidovecký ministr Jan Šrámek, který projednal při své cestě do Říma v prosinci

¹⁰⁶ AMZV, KA, kart. 7 – zápis č. 22/1934 o výkladu K. Krofity na poradě MZV dne 20. 9. 1934, s. 4–5.

¹⁰⁷ Trapl, Miloš: Český politický katolicismus v letech 1918–1938, s. 278 – K. Kašpar se jako jediný postavil před rokem na Ciriaciho obranu.

¹⁰⁸ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 3 – V. Radimský MZV o pobytu dr. Kašpara v Římě čj. 226/dův/34 ze 14. 11. 1934.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 4.

¹¹⁰ Jusztinián György Serédi, O. S. B. (1884–1945), vysvěcen 14. 7. 1908, odborník na kanonické právo, jako blízký Gasparriho spolupracovník se podílel na kodifikaci Codexu iuris canonici, žil dlouhodobě v Římě, před nominací maďarským primasem mu byly výtýkány minimální styky s tamním prostředím. Ostříhomský arcibiskup 30. 11. 1927, kardinál 19. 12. 1927 (ostříhomské arcibiskupství bylo tradičně spojeno s kardinálatem), účastník volební konkláve 1939. Zemřel 29. 3. 1945.

1934 otázku obnovení vztahů a základní problémy realizace modu vivendi v intencích dosavadní zahraniční politiky ČSR.¹¹¹ V této souvislosti také došlo k uveřejnění zprávy o pražském mnohonárodnostním katolickém kongresu v L'Osservatore Romano 12. 12. 1934, které vyvolalo značný rozruch zvláště v protikatolických kruzích.¹¹²

Mise G. Panica bohužel skončila nezdarem i díky přístupu samotného Vatikánu, který tuto věc zřejmě podcenil nebo spíš realisticky odhadl vývoj situace a nedal mu dostatečný mandát pro jednání. Přes veškeré prognózy a odhady výsledků mohl počítat s tím, že diplomatická přítomnost zástupce Svatého stolce v oblasti přispěje při hlasování k většímu odporu německých katolíků proti Třetí říši obzvláště, když do Sárska přišlo po nástupu nacismu v Německu v roce 1933 značné množství jeho odpůrců. Díky skvělé spolupráci frakce NSDAP s trevírským biskupem Franzem Rudolfem Bornewasserem,¹¹³ do jehož jurisdikce Sársko spadalo, předčily výsledky hlasování veškerá očekávání. Kromě protifrancouzské publikace z dílny NSDAP, šířené s tichým souhlasem tamní katolické církve, ovlivnilo v poslední chvíli váhající voliče správně načasované biskupovo prohlášení, apelující v první řadě na národnostní odpovědnost německých věřících. Vatikán trevírského biskupa včas nedementoval a G. Panico nebyl zmocněn nijak zakročit, natož změnit názor většiny obyvatel, kteří se vyslovili pro připojení teritoria k Německu.¹¹⁴ Mise se tak stala fakticky zbytečnou, a proto byla ukončena.

Francouzská vláda a veřejnost dávaly sice najevo nezájem o výsledek plebiscitu, protože přes varovné zahraničněpolitické prognózy předpokládaly, že se stane manifestací obyvatelstva sárského území proti hitlerovskému režimu. Skutečnost, že pro Hitlera masově hlasovali přívrženci napříč politickým spektrem, vyvolala velké rozčarování mezi demokratickými Francouzi, kteří si konečně uvědomili, že se mezinárodněpolitická otázka stává vnitropolitickou záležitostí. Veřejnost si musela připustit chybu vlády při organizaci hlasování o postavení Sárska a přes zkušenosti z nedávné evakuace Porýní přiznat značné nepochopení německé mentality. Po několika týdnech však realisticky přijala daný stav a politici se začali zabývat otázkou praktické realizace důsledků hlasování, například otázkou uprchlíků ze Sárska.¹¹⁵ Pro Černínský palác byl vý-

¹¹¹ Šmíd, Marek: *Jednání Jana Šrámka*, s. 121–127, 131–133; Trapl, Miloš – Konečný, Karel – Marek, Pavel: *Politik dobré vůle. Život a dílo mšgre Jana Šrámka*. Praha 2014, s. 240.

¹¹² AMZV, PZ Vatikán, 1934, 20. běžná zpráva, čj. 254/dův./34 ze 13. 12. 1934 – V. Radimský MZV o vyhlášení katolického sjezdu. Článek pouze reprodukoval pražské informace J. J. Rückla pro zástupce neutrálního tisku.

¹¹³ Franz Rudolf Bornewasser (1866–1951), biskupem trevírským od 27. 7. 1922 až do své smrti 20. 12. 1951.

¹¹⁴ Pro připojení Sárska k Německu, k němuž došlo 1. 3. 1935, se vyslovilo víc než 90% obyvatel.

¹¹⁵ AMZV, PZ Paříž, 1935, 2. běžná zpráva, čj. 50/dův./35 z 22. 1. 1935, s. 1–2 a I. periodická zpráva za leden – březen 1935, čj. 296/dův./35 z 23. 4. 1935, s. 4–5 – Sárskému plebiscitu předcházela poprvé od založení III. republiky návštěva ministra zahraničí P. Lavalu u papeže a kar-

sledek plebiscitu rovněž šokující. Na pravidelné poradě vedení zaznělo Kroftovo hodnocení, že se i přes očekávané šedesátiprocentní vítězství Němců stal jejich jednoznačný triumf obrovským překvapením pro domácí i mezinárodní scénu a představoval naprostou porážku socialismu i katolicismu v této oblasti.¹¹⁶

Čtyřicetiletý vatikánský diplomat G. Panico se tedy vrátil s nepořízenou do Říma a při audienci u papeže po zprávě o neúspěšné misi požádal o krátké volno na zotavenou. Papež si však přál jeho rychlý návrat do Prahy, personální posílení nunciatury a pokračování dalších jednání o sporných bodech modu vivendi. Optimisticky se domníval, že se vzhledem ke konciliantnosti Prahy podaří brzy uzavřít několik drobností a dospět k dohodě během března 1935.¹¹⁷ Tehdy mu doslova řekl, „že Praha má nejlepší vzduch a že se tam jistě brzy zotaví“ a jasně naznačil svou vůli, že se tam má co nejdříve vydat.¹¹⁸ Před odjezdem do metropole nad Vltavou sdělil G. Panico při obědě vyslanci V. Radimskému, že obnoví v Praze diplomatická vyjednávání. Také on předpokládal jejich brzké uzavření a po něm realizaci dlouho očekávaného příjezdu nového nuncia. S ním přirozeně spojoval nárok na vlastní zaslouženou dovolenou. Ritterova volba se mu velice zamlouvala, těšil se na budoucí spolupráci, i když se zároveň netajil nadějí, že si předběžným dojednáním modu vivendi zajistí pro sebe „zlaté ostruhy“.¹¹⁹ Očekával tedy kariérní posun a významnější místo mezi diplomaty Svatého stolce. Na základě znalosti dostupných domácích pramenů však nemůžeme spolehlivě říci, zda mu již během římského pobytu bylo naznačeno, jaké s ním má Svatý stolec do budoucna plány.

V této souvislosti vyslovil nesouhlas s Ciciriaciho jednáním v Praze a s jistou ironií poznamenal, že nuncius motivoval volbu své dovolené v říjnu a listopadu 1933 „nepřívětivým podzimním počasím pražským“ a v narážce na jeho současný pobyt v Římě připomněl, že by se podle dovolené dalo soudit, „že Lisabon má stejné podnebí jako Praha“.¹²⁰ G. Panico se vrátil na začátku února 1935 do Prahy a převzal vedení nunciatury jako chargé d'affaires.¹²¹ Přestože ulehl s chřipkou, začal vyřizovat úřední korespondenci na konci prvního únorového týdne.¹²²

dinála Pacceliho, navazující na římská jednání s Mussolinim. Přestože obsah obou rozmluv nebyl zveřejněn, předpokládalo se, že se dotýkal i této otázky.

¹¹⁶ AMZV, KA, 1918–1939, kart. 7 – č. 2/35 zápis o výkladu K. Krofty na poradě MZV dne 17. 1. 1935.

¹¹⁷ Praxe brzy ukázala, že odhad byl velice optimistický.

¹¹⁸ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – V. Radimský MZV o pobytu Mons. Panica v Římě čj. 18/dův/35 z 31. 1. 1935.

¹¹⁹ Tamtéž – V. Radimský MZV o pobytu Mons. Panica v Římě čj. 20/dův/35 z 2. 2. 1935, s. 2.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ AMZV, Telegramy přijaté, 1935, č. 43/35 z 30. 1. 1935 – Radimský informuje z Vatikánu, že Panico odjíždí nejprve do Mnichova a odtud přijede do Prahy; Tamtéž, DP, kart. 22a – nota nunciatury č. 17311 ze 7. 2. 1935.

¹²² NA, J. J. Rückl, 1900–1938, kart. 38 – Panicova reakce na přivítání po návratu do Prahy s informací o chorobě a návrhem posunutí termínu společného setkání ze 7. 2. 1935.

Během dalších jednání ohledně sporných otázek modu vivendi (církvních statků, diecézních hranic, majetku maďarských klášterů Pannonhalma, Raab, Zircs a Radnay na Slovensku), prodlužujících se především díky odmítavému postoji maďarského kardinála J. Serédiho, bylo našim diplomatům vysláno několik zřetelných signálů, potvrzujících podle nejnovějších dispozic opět Ritterovo jmenování do Prahy.¹²³ Československé straně byla sice opakovaně naznačena jeho nominace, zdálo se však, že tato záležitost není definitivně uzavřena i pro některé úředníky státního sekretariátu, kteří bez aktuálních informací ztráceli postupně přehled. Nelze vyloučit, že záměrně podávali našim diplomatům protichůdné informace, aby je udržovali v nejistotě a napětí a získali tak potřebný manévrovací prostor při závěrečných jednáních o sporných otázkách modu vivendi. Na konci března 1935 se objevilo úplně nové jméno, totiž Alfreda Paciniho,¹²⁴ stávajícího sekretáře varšavského nuncia F. Marmaggiho, který se sem dostal teprve nedávno po desetiletém působení na nunciaturě v Bělehradě. Během dosavadní kariéry se stále pohyboval ve slovanském prostředí a sledoval problematiku modu vivendi, takže by pro něj přeložení do Prahy nepředstavovalo dramatickou změnu, naopak by přesun přivítal.¹²⁵ Při rozhovoru s vyslancem V. Girsou se dost kriticky vyjadřoval o důvodech odjezdu nuncia Ciriaciho. Jeho hvězdička však, jak se zdá, velice rychle pohasla.

Kdo z koho?

Na přelomu března a dubna 1935 prozradil G. Pizzardo československému vyslanci pod rouškou největšího tajemství, že se ve státním sekretariátu uvažuje o tom, zda by neměli papeži navrhnout jako příštího pražského nuncia Mons. A. Aratu, protože Mons. Ritter je ve Švýcarsku nepostradatelným kvůli nunciově vážné nemoci.¹²⁶ K Pizzardovu chování si tehdy vyslanec Radimský poznamenal, že je „*náladový a snadno podléhá vnějším vlivům*“¹²⁷ a velice brzy se to také potvrdilo. Při jedné z dalších schůzek 26. 4. 1935 částečně zpochybnil G. Pizzardo své předchozí tvrzení, když dr. Radimskému sdělil, že po projednání posledních detailů modu vivendi s trnavským administrátorem dr. Pavlem

¹²³ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – V. Radimský MZV o Modu vivendi čj. 74/dův/35 z 20. 4. 1935 o jednáních s Mons. Pizzardem 18. a 19. 4. 1935.

¹²⁴ Alfredo Pacini (1888–1967), na kněze vysvěcen 25. 7. 1913, titulární arcibiskup germijský 1946, nuncius na Haiti a v Dominikánské republice 1946, nuncius v Uruguay 1949, nuncius ve Švýcarsku 1960, oficiál římské kurie 1967, kardinál děkan 26. 6. 1967. Zemřel 23. 12. 1967.

¹²⁵ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – informace V. Girsy MZV čj. 3280/35 z 27. 3. 1935.

¹²⁶ Tamtéž – Radimského zpráva o připomínkách k Modu vivendi čj. 60/dův/35 z 8. 4. 1935 o jednáních s Mons. Pizzardem 3. 4. 1935.

¹²⁷ Tamtéž.

Jantauschem¹²⁸ bude nominace nového nuncia formalitou a otázkou času.¹²⁹ Ko-
nečné rozhodnutí, kdo bude spravovat pražskou nunciaturu, záleželo jen na pa-
peži, protože mu jako kandidáti, kteří postoupili do nejužšího výběru, byli navr-
ženi Ritter i Arata.

V obou případech šlo o volbu mezi zkušenými stejně starými diplomaty, vy-
svěcenými ve stejný den. Vatikán mohl využít jejich bohaté znalosti místních
poměrů a prostředí. Zatímco Ritterovy zkušenosti z Československa byly ne-
dávno minulostí, působil Arata v Praze v letech 1921 až 1927 jako sekretář
a chargé d'affaires. Brzy po šestileté vyčerpávající diplomatické práci v ČSR
přesídlil na krátkou dobu na nunciaturu do Vídně,¹³⁰ aniž by ztratil kontakt
se středoevropským prostředím, přestože původně předpokládal, že bude mo-
ci pracovat ve státním sekretariátu. Rozhodnutí Pia XI. ve prospěch S. Ritte-
ra mělo jistě svůj důvod. V němčině zběhlý A. Arata by musel opustit Pobaltí,
s kterým se postupně začal seznamovat a kde měl Svatému stolci v budoucnu
prokázat teprve významné služby.¹³¹ Pizzardovy narážky na vyřešení nunciovy
nominace a jeho přijetí v Československu se opakovaly při jednání s P. Jantau-
schem 13. 5. 1935.¹³²

Koncem dubna 1935 se na scéně zdánlivě nečekaně objevil nový uchazeč
o klíč od vstupních dveří pražské nunciatury. Záměrně volíme slůvko „zdánli-
vě“, protože tento krok pečlivě zvažoval a připravoval. Pretendentem nebyl ni-
kdo jiný než dosavadní chargé d'affaires G. Panico, který se nevzdával naděje, ba
dokonce by se dalo říci, že se přihlásil o kandidaturu na post nuncia. Neváhal se
26. 4. 1935 obrátit v uvedené záležitosti i na Černínský palác, konkrétně na Ka-
mila Kroftu, aby prostřednictvím vyslance V. Radimského působil v jeho pro-
spěch ve státním sekretariátu.¹³³ Svou žádost naprosto logicky zdůvodnil nezane-
dbatelným podílem na úspěšném průběhu jednání Československa s Vatikánem
a dokonalou znalostí veškerých úskalí projednávaných otázek. Předpokládal, že

¹²⁸ Pavel Jantausch (1870–1947), doktorát teologie na vídeňského Pazmaneu, vysvěcen 21. 9. 1893, duchovní na různých slovenských farách, apoštolský administrátor pro bývalou část Ostříhomské arcidiecéze na Slovensku se sídlem v Trnavě od 1922. Zasloužil se o slovakizaci církevní správy, zřízení teologické fakulty v Bratislavě 1936 a otevření biskupského gymnázia v Trnavě. Zemřel 29. 6. 1947 v Trnavě.

¹²⁹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – V. Radimský MZV o jednání se státním sekretariá-
tem o provádění Modu vivendi čj. 81/dův/35 z 27. 4. 1935.

¹³⁰ Osobní přínos ke zmírnění obtíží ve vztazích ČSR a Vatikánu byl na závěr jeho diplomatické-
ho působení v ČSR oceněn propůjčením řádu Bílého lva III. třídy. Po dvouměsíční dovolené se
A. Arata ujal práce ve Vídni a odtud byl přeložen do Lisabonu a Buenos Aires.

¹³¹ AMZV, PZ Vatikán, 1935, I. periodická zpráva za 1. čtvrtletí, čj. 64/dův/35 z 9. 4. 1935, s. 11 –
v Lotyšsku nahradil zemřelého nuncia Antonia Zecchiniho a III. periodická zpráva za 3. čtvrt-
letí, čj. 229/dův/35 z 12. 10. 1935, s. 3, 6–7.

¹³² AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – V. Radimský MZV o jednání mons. Jantausche se
Státním sekretariátem čj. 95/dův/35 ze 14. 5. 1935.

¹³³ Tamtéž – MZV (podepsán E. Jelen) V. Radimskému o Kroftově jednání s G. Panicem.
čj. 56737/II-7/35 z 30. 4. 1935.

by se závěrečné jednání jeho jmenováním urychlilo, zatímco by nezasvěcený, byt sebeschopnější, kandidát postup zpomalil. Ministerstvo zahraničí žádosti vyhovělo, i když si zároveň uvědomovalo delikátnost situace a možné odmítnutí Svátým stolicí, které by mohla špatně načasovaná intervence vyvolat. Diplomát byl v Praze oblíbený a respektovaný a katolické i politické kruhy v ČSR měly zájem na nunciově nominaci ještě před celostátním katolickým sjezdem, který se konal v hlavním městě na konci června 1935.

To byl pravděpodobně nejdůležitější impuls k intervenci československého vyslance ve prospěch Mons. Panica ve Vatikánu. V. Radimský nadhodil 14. 5. při nejbližším rozhovoru s vysokým úředníkem o brzké nunciově nominaci Panicovo jméno. K tomu „*Mons. Pizzardo s úsměvem odvětil, že tato věc by šla velmi těžko, ježto Panico jest pro pražskou nunciaturu příliš mlád*“.¹³⁴ Jeho argument byl opodstatněný, jednoduchým porovnáním data narození zjistíme, že A. Arata a S. Ritter byli přibližně o deset let starší. Na první pohled se zdá, že Sárská mise měla být prubířským kamenem schopností a na výsledku závisela Panicova budoucnost. Bylo by však zbytečné obviňovat jej z neúspěchu, protože za dané politické situace by takový úkol byl těžkým oříškem i pro zkušenějšího diplomata. Nelze ani vyloučit, že Svatý otec v očekávání nepříznivého výsledku hlasování změnil na poslední chvíli své rozhodnutí, záměrně vyslal G. Panica a uchránil tak čistý štít pro vyrážejšího S. Rittera, kterého potřeboval na vakantní nunciature.

Mons. Panico neponechal svou kandidaturu náhodě a hledal pro ni podporu na různých místech. Naprosto logickými bylo jeho „námluvy“ s představiteli politického katolicismu a v posledních měsících především s organizátory celostátního sjezdu československých katolíků J. J. Rücklem a olomouckým arcibiskupem L. Prečanem a takticky jim za to kromě dosavadní nezištné pomoci před jednáními se Svátým stolicí nabídl protislužbu. G. Panico se často účastnil různých schůzek v Praze, Olomouci a na Svatém Kopečku u Olomouce a měl společně s Mons. Ottavianim pravděpodobně nemalý podíl na vyslání kardinála legáta na katolický sjezd do Prahy. Po uveřejnění jména francouzského kardinála Jeana Verdiera¹³⁵ jako oficiálního zástupce Vatikánu, se J. J. Rücklovi a olomouckému arcibiskupovi¹³⁶ naskytlá příležitost poděkovat za jeho vyslání a zároveň připomenout vysokým

¹³⁴ Tamtéž – Messányho záznam z 15. 5. 1935 ke zprávě dr. Jelena z II. sekce MZV V. Radimskému čj. 56737/II-7/35 z 30. 4. 1935.

¹³⁵ Jean Verdier (1864–1940), narozen v Lacroix v jižní Francii, absolvent filozofie a teologie v kněžském semináři v Rodezu, vysvěcen na kněze 1887 v Římě, profesor teologie a později superior semináře v Carmes a Paříži, jmenován generálním superiorem nejvýznamnějšího francouzského semináře sv. Sulpice 1920, apoštolský protonotář od října 1929, pařížský arcibiskup od listopadu 1929, kardinál od prosince 1929. V roce 1931 zahájil projekt Kardinálova stavební díla, díky němu bylo vybudováno a otevřeno několik nových kostelů v Paříži a jejím okolí. Autor řady knih s teologickou tematikou. V roce 1938 vydal společně s dalšími arcibiskupy otevřený dopis, odsuzující následky tzv. Křišťálové noci. Po smrti Pia XI. v roce 1939 neúspěšným kandidátem na uvolněný papežský stolec. Zemřel 9. 4. 1940 a je pochován v Paříži.

¹³⁶ NA, J. J. Rückl, kart. 28 – kopie dopisu J. J. Rückla arcibiskupovi Prečanovi z 28. 5. 1935.

vatikánským představitelům zásluhy Mons. Panica.¹³⁷ Agilní J. J. Rückl se okamžitě obrátil na A. Ottavianiho, zda to učinil i v případě G. Pizzarda nemůžeme zatím doložit. Ottavianí a Pizzardo mu téměř unisono po 14 dnech důvěrně odpověděli, že o osobě tituláře do Prahy je již rozhodnuto a verdikt Svatého otce půjde jen velmi obtížně změnit. Dále mu sdělovali, že Mons Panico to nebude, přestože si jej Svatý stolec váží.¹³⁸ Nakolik se v této věci angažoval pražský arcibiskup K. Kašpar nelze bez znalosti vatikánských pramenů s určitostí říci, můžeme se domnívat, že byl o některých krocích informován, přestože nepatřil do Rücklova „tábora“ s užšími vazbami na L. Prečana.

Z obou vatikánských odpovědí můžeme vycítit nefalšovanou lítost pisatelů a značnou míru pochopení pro intervenci za G. Panica, kterou nemohli podpořit, protože již bylo rozhodnuto. Svatý stolec měl několik týdnů jasno a naše iniciativa přišla pozdě, nikoliv poprvé ani naposledy. To také potvrdil B. Messánymu kardinál Pacelli i přes čerstvý raport kardinála Verdiera o celorepublikovém setkání katolíků se žádostí o jmenování Mons. Panica pražským nunciem kromě jiného za zásluhu o klidný nikým nenarušený průběh sjezdu.¹³⁹ Mons. Rittera však osobně seznámil s úmyslem jmenovat jej nunciem již před několika měsíci Pius XI. /pravděpodobně k tomu došlo při Ritterově návštěvě Říma – pozn. aut./ a během krátké doby měl být vysvěcen titulárním arcibiskupem. Dále kardinál státní sekretář exponentům a interventům v „cause Panico“ vzkázal prostřednictvím legačního rady vyslanectví ČSR B. Messányho, že si společně se Svatým otcem Mons. Panica neobyčejně váží, „*ale vzhledem na již daný slib Msgru Ritterovi, že prý nás prosí, abychom se s tím smířili. Msgr Ritter prý dostane také pokyny, v jakém směru má u nás působiti, tak aby našim přáním v tomto směru bylo též vyhověno*“.¹⁴⁰ Několikaměsíční snaha přišla vniveč a s nimi pohasly naděje rady pražské nunciatury, na jehož bedrech ležela závěrečná jednání o modus vivendi a spoluúčast na sjezdových přípravách. J. J. Rückl hodnotil zmařené úsilí a nastalou situaci takto: „*Škoda, že jsme v této věci přišli pozdě. Nu nezbyvá nic jiného než zase s plnou vervou se snažiti Msgra Rittera co nejvíce k nám připoutati. Budu tomu věnovati sám co nejvíce času i práce a doufám, že se nám to podaří*“.¹⁴¹

Katolický politik Rückl doprovodil svůj dopis L. Prečanovi douškou o podrobné rozmluvě s Mons. Panicem, který mu řekl, že zůstane asi delší dobu v Praze jako Ritterův auditor. J. J. Rückl k tomu přidal svůj /?/ názor, že se Mons. Ritter jistě pokusí dostat co nejdříve z Prahy na lepší nunciaturu a nevyloučil především

¹³⁷ Tamtéž – kopie dopisu J. J. Rückla A. Ottavianimu z 28. 5. 1935. Kopii dopisu G. Pizzardovi se zatím nepodařilo objevit.

¹³⁸ NA, J. J. Rückl, kart. 38 – odpověď A. Ottavianiho J. J. Rücklovi č. 145634 z 11. 6. 1935 a G. Pizzarda bez čísla z 15. 6. 1935.

¹³⁹ NA, J. J. Rückl, kart. 28 – kopie dopisu J. J. Rückla arcibiskupu Prečanovi z 30. 6. 1935. Informaci o jednání s kard. Pacellim zatelefonoval J. J. Rücklovi z Říma B. Messány.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 2.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 2.

pokus o návrat na časem uprázdněný úřad v Bernu. Zbytek Rücklova sdělení, že se S. Ritterovi v Praze nikdy nelíbilo a se zdejším prostředím se nesžil, přičítáme také zklamanému G. Panicovi, který se stále nevzdával myšlenky, že by se díky získaným a také dobře připraveným doporučením od kardinála Verdiera a L. Prečana mohl za rok či dva stát novým pražským nunciem. Veškeré kroky sympatického, oblíbeného a bezpochyby i ambiciózního G. Panica svědčí o tom, že dovedl pro svou kandidaturu získat podporu Černínského paláce a představitelů politického katolicismu, motivovanou z jejich strany především snahou obsadit vakantní nunciaturu. Intervence byly však marné, protože už bylo rozhodnuto. Kdo ví, zda by dosáhl opaku, kdyby se podařilo jeho žádost načasovat o několik měsíců dřív?

Výsledek jednání o první etapě modu vivendi, díky němuž se konečně podařilo „sladit“ hranice diecézí a státu především na Slovensku, zatímco pro odpor nacistického Německa nedošlo k převedení části v Bratislavě diecéze pod jurisdikci československých ordinářů, byl považován za výrazný úspěch československé diplomacie a jejího představitele Edvarda Beneše, uznávaného samotným papežem.¹⁴² Velkou příležitostí, jak zúročit dobrý výsledek jednání se Svatým stolicem a zároveň se pokusit o posílení národnostní soudržnosti a pozice mezi věřícími, byl pro Beneše celostátní katolický sjezd, který byl svolán do Prahy na poslední červnové dny.

Přestože se stát snažil zachovat zdánlivou neutralitu, dokládají dochované prameny pravý opak. Výrazným způsobem zasahoval do přípravy a průběhu samotného sjezdu, ať se jednalo o přijetí legáta a jeho národnost nebo výběr zahraničních dopisovatelů a s tím spojené propagace Československa v zahraničí. Nominace Jeana kardinála Verdiera jako papežova „alter ego“ na pražský katolický kongres nebyla náhodná, československá diplomacie a především naše vyslanectví v Paříži a ve Vatikánu k ní naopak systematicky směřovaly už od konce roku 1934, kdy byl oficiálně zveřejněn úmysl o jeho konání. Dlouholetý důvěrný přítel prezidenta Lebruna pařížský arcibiskup Verdier byl delší dobu znám jako příznivec Čechů a Slováků a velký obdivovatel sv. Cyrila a Metoděje. Při napětí mezi Československou republikou a papežským stolicem v souvislosti s tzv. Ciriaciho aférou neváhal dát najevo osobní sympatie k ČSR a podporu francouzských katolických kruhů při velké mši v Notre Dame pro francouzské katolíky a krajany u příležitosti oslav 15. výročí samostatného Československa a výročí zřízení prvního křesťanského kostela v Nitře 28. 10. 1933.¹⁴³ Verdierovo jmenování oficiálním vatikánským zástupcem na sjezdu signalizovalo uznání dlouholetého československo-francouzského spojení a zároveň ukončilo třicetileté nepřátelství Vatikánu a Francie, jemuž předcházely nedávné

¹⁴² Německo poukazovalo na uzavřený konkordát se Svatým stolicem.

¹⁴³ AMZV, PZ Paříž, 1933, zpráva č. 7311/33 z 2. 11. 1933 a NA, MZV-VA I., kart. 4086 – informaci přinesl v předstihu Pražský večerník 27. 10. 1933 v článku „Kardinál Verdier účastní se naší oslavy 28. října v Paříži“.

návštěvy kardinála Pacelliho v Lourdech a účast anglického kardinála jako legáta v Rouenu na slavnostech Johanky z Arcu.

Řada pečlivě připravených oficiálních kroků svědčila o snaze politiků zajistit hladký příjezd a pobyt vzácného hosta a jeho doprovodu, ať už se jednalo o slavnostní rozloučení v Paříži, přijetí na československých hranicích, uvítání a závěrečné rozloučení v Praze, přijetí předsedou vlády a ministrem zahraničí, návštěvu u prezidenta Masaryka v Lánech nebo přistavení salonního vagónu na cestu. Díky jednání vyslance Štefana Osuského¹⁴⁴ se zástupci francouzského ministerstva zahraničních věcí získala Verdierova cesta do Prahy nový rozměr. Kardinál měl být v ČSR přijímán nejprve jako zástupce spojenecké Francie a teprve potom jako vyslanec Svatého stolce. Československá a francouzská diplomacie se snažily dát Vatikánu a katolickým kruhům najevo, že se obě demokratické země i přes vyjednávání se Sovětským svazem nehodlají vydat bolševickým směrem a že za užšími svazky se SSSR je třeba vidět jen snahu o spolenectví proti hitlerovskému Německu. Zároveň signalizovaly samostatnou a nezávislou zahraniční politiku.

Na dobrém výsledku Verdierovy cesty záleželo z mnoha dalších důvodů. Kromě dílčích úspěchů na mezinárodněpolitické scéně se Československo v roce 1935 potýkalo s řadou dlouholetých problémů, například s odmítavým postojem části maďarských a rakouských katolických kruhů. Situaci navíc zkomplikovala nedávná protičeskoslovenská propaganda v Itálii a Polsku, na scéně se objevila možnost restaurace Habsburků a ruku v ruce s ní staronové problémy pro naši republiku. I na vnitropolitické scéně si Beneš od návštěvy a hladkého průběhu katolického sjezdu sliboval potřebné uklidnění napjatých národnostních vztahů, které mohl zmírnit důraz na mnohonárodnostní charakter akce, proklamovaný od začátku jeho svolavatelí. Religiózní setkání se nakonec stalo platformou politické reprezentace, pokoušející se vyřešit dlouhodobé vnitřní národnostní problémy. Naopak se prohloubily nedůvěra a nepřátelství mezi představiteli českého a německého katolicismu.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Dejmeck, J. a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II.*, s. 178–179. Štefan Osuský (1889–1973), vystudoval teologii, přírodní vědy a práva v USA, potom působil jako evangelický farář a novinář v Chicagu. Zapojil se do krajanského hnutí, byl vyslán do Londýna a Paříže, zde členem Čsl. národní rady. Od října 1918 prvním diplomatickým zástupcem ve Velké Británii a od července 1919 vyslancem. V lednu 1919 generální sekretář delegace ČSR na mírové konferenci v Paříži, na začátku r. 1921 jmenován I. vyslancem ve Francii. V březnu 1939 odmítl vydat vyslanectví Němcům a postavil se do čela odboje. Člen exilové vlády 1940–1942, pro spory s E. Benešem a dalšími politiky odešel do USA, kde působil na univerzitách a v exilových organizacích.

¹⁴⁵ Nittner, Ernst: *Gesamtstaatlicher Katholikentag Prag 1935. Ein fast unbeachtetes Jubiläum.* In: *Bohemia* 26, München – Wien 1985, s. 333 an.; Šebek, Jaroslav: *I. celostátní katolický sjezd v roce 1935. Neúspěšný pokus o překonání národnostních bariér mezi českými a německými katolíky v meziválečné ČSR.* In: *Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta.* Eds. J. Hájek – J. Kocián – M. Zítka, Praha 2006, s. 233–242; týž: *Politické a národnostní tenze v rámci celostátního katolického sjezdu v roce 1935. Příklady z českého a sudetoněmec-*

Příprava a průběh katolického sjezdu s politickou podporou státu a účastí celé vlády na slavnostní mši na strahovském stadionu, včetně přijetí kardinála Verdiera v Československu na přelomu června a července 1935 vyvolaly potřebnou odezvu i ve státním sekretariátu. K. Krofta shrnul kardinálovu návštěvu a výsledek sjezdu poměrně optimistickým konstatováním: „*Katolický kongres v Praze měl velký význam jak vnitřně politický, tak zahraničně politický. Na cizině působil mohutně. ... Je beze sporu, že kardinálovův pobyt v Československu velmi působí na naše zlepšení poměru k Vatikánu*“.¹⁴⁶ Také Pius XI. při audienci vyslanec V. Radimského dne 27. 7. 1935 před jeho odjezdem na dovolenou hodnotil s uznáním tuto akci a podotkl, že „*taková věc nezůstane bez dobrých důsledků*“.¹⁴⁷ Papež se pochvalně vyjádřil před třemi dny také francouzskému vyslanci F. Charles-Rouxovi. Navíc se zmínil s respektem o Benešově politice, s níž sice ne vždy souhlasí, ale se zájmem čte jeho projevy a uznává jejich hluboký obsah.

Žádost o agrément pro nového nuncia

Nemůžeme jednoznačně určit, kdy došlo k rozhodnutí Svatého stolce oficiálně zveřejnit československé diplomacii nunciovo jméno. Naprosto přirozeně padlo při rozhovoru kardinála Pacelliho s V. Radimským o odškodnění maďarských nároků, když státní sekretář na jeho konci oznámil: „*Ke jmenování Msgra Rittera nunciem pražským dojde prý teprve po objasnění této otázky*“.¹⁴⁸ Vatikán podmiňoval nunciovu nominaci až po získání dostatečných záruk ze strany ČSR vůči kardinálu Serédimu, jehož se podařilo přimět s velkými obtížemi k odvolání soudních žalob. Po dosažení dohody o všech sporných formulacích došlo 30. 7. 1935 k úplné shodě a odevzdání nóty s konečným zněním dohody E. Pacellimu. Správně načasované sdělení Ritterova jména mohlo být reakcí na Rücklova a Prečanovu písemnou intervenci z konce května nebo mírného nátlaku na československou diplomacii při doladování definitivní podoby závěrečné nóty k dohodě o provedení I. etapy modu vivendi. Teď už padla zdánlivě poslední překážka nunciovy nominace a dlouho očekávané normalizace diplomatických styků Svatého stolce s Prahou. Kardinál Pacelli oznámil 30. 7. 1935

kého katolického prostředí. In: Bilá místa v dějinách Československé strany lidové. Sborník prací k 90. výročí založení strany (1919–2009). Olomouc 2009, s. 147–159; Kukánová, Zlatuše: Projevy solidarity při pořádání celostátního katolického sjezdu. In: Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007, ed. P. Marek, Brno 2008, s. 179–182.

¹⁴⁶ AMZV, KA, 1918–1939, kart. 7 – č. 23/35 zápis o výkladu K. Krofty na poradě MZV dne 11. 7. 1935, s. 1.

¹⁴⁷ AMZV, PZ Vatikán, 1935 – čj. 167/dův/35 z 29. 7. 1935 (zařazeno mezi politické zprávy, jde však o informaci V. Radimského ministru Benešovi). Tento dokument nepřesně cituje Gajánová, c.d., s. 204, pozn. 60 a mylně datuje k 22. 7. nikoliv 29. 7. 1935.

¹⁴⁸ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – V. Radimský k námitkám Vatikánu z 11. 6. 1935 ohledně Modu vivendi čj. 133/dův/35 ze 14. 6. 1935, s. 2.

dr. Radimskému, že si ihned vyžádá od papeže zmocnění k Ritterově nominaci na pražskou nunciaturu a po získání souhlasu požádá patrně již následující den o udělení agrément.¹⁴⁹ Pro Svatý stolec znamenalo sdělení o nastávajícím nunciově jmenování faktické zpečetění předchozích jednání a dohody. Vyřešením této otázky došlo k normalizaci diplomatických styků a otevření možnosti zahájit jednání o druhé etapě modu vivendi.

Vyslanec V. Radimský odeslal ještě 30. 7. odpoledne Černínskému paláci depeši o záměru Svatého stolce zažádat patrně 31. 7. 1935 o agrément pro Rittera,¹⁵⁰ tedy o vyslovení souhlasu s přijetím diplomatického zástupce v Praze.¹⁵¹ Obsah jeho sdělení se potvrdil, protože Svatý stolec požádal ústy Mons. Pizzarda o agrément pro nového papežského nuncia v ČSR Mons. Francesca Saveria Rittera, dosavadního radu nunciatury v Bernu.¹⁵² Podle tehdejšího diplomatického úzu bylo totiž možné požádat o udělení agrément ústně nebo písemně.¹⁵³ Při vznesení ústního požadavku povolával ministr zahraničních věcí nebo jeho zástupce (v tomto případě státní sekretář nebo jeho zástupce) vyslance státu, do něhož chtěl poslat diplomatického zástupce (tedy vyslance nebo nuncia), a oznámil mu tuto změnu. Druhá možnost, že by představitel státního sekretariátu nařídil odcházejícímu nunciu požádat u ministra zahraničí v Černínském paláci o udělení agrément pro svého nástupce, nepřicházela v úvahu, protože nunciu P. Ciriaci byl už víc než rok a půl pevně „usazen“ na nunciatuře v Lisabonu. Kromě toho byla forma ukončení jeho diplomatické mise několik měsíců také předmětem československo-vatikánských jednání společně s komplexem otázek, spojených s modem vivendi. Vyslanec V. Radimský nechal ještě odpoledne 31. 7. 1935 telegrafovat žádost státního sekretariátu do Prahy.¹⁵⁴

Připomeňme si curriculum vitae budoucího nuncia. Mons. Ritter, po matce Švýcar, se narodil 24. 1. 1884 v Chiavenně na švýcarsko-italském pomezí, mládí prožil v Miláně. Kněžské svěcení obdržel 9. 9. 1906, studoval na univerzitách

¹⁴⁹ Tamtéž – V. Radimský k odpovědi na nótu Vatikánu ze 14. 5. 1935 ohledně Modu vivendi čj. 168/dův/35 z 30. 7. 1935.

¹⁵⁰ AMZV, Telegramy přijaté, 1935, č. 366/35 – telegram vypraven z Vatikánu 30. 7. 1935 ve 13.50 hodin, v Praze přijat v 16.45 hodin.

¹⁵¹ V předchozích staletích předkládal Svatý stolec při jednáních s katolickými panovníky a vládami například ve Francii, Rakousko-Uhersku, Španělsku nebo Portugalsku o vyslání nového nuncia tzv. terno tří kandidátů a z nich si panovník vybral nejpříjemnějšího. Z tohoto zvyku se postupně stalo nepsané právo, že vysílající strana požaduje osvědčení souhlasu s přijetím velvyslance nebo nuncia, tzv. agrément.

¹⁵² AMZV, DP, Vatikán, 1918–1939, kart. 22a – informace vyslanectví ČSR u Sv. stolce MZV v Praze z 31. 7. 1935 čj. 171/dův/35.

¹⁵³ Nevýhodou ústních jednání je menší počet dochovaných pramenů, který se v některých případech omezuje pouze na písemné předání či odevzdání diplomatova curricula vitae (někdy formou aide – memoiru).

¹⁵⁴ AMZV, Telegramy přijaté, 1935, č. 369/35 – telegram byl vypraven z Vatikánu 31. 7. 1935 v 15.40 hodin, v Praze přijat v 17.13 hodin a přidělen k vyřízení protokolu MZV.

v Římě, ve švýcarském Freiburgu a na ambrosiánské akademii v Miláně. Od roku 1918 pracoval ve věhlasné Ambrosiánské knihovně a převzal většinu funkcí od Achille Rattiho po jeho odchodu do Říma a volbě papežem Piem XI. Od roku 1924 působil ve státním sekretariátu a od r. 1926 ve vatikánské knihovně. Provázela ho pověst jednoho z nejschopnějších kuriálních diplomatů.¹⁵⁵ Díky původu po matce se dobře pohyboval a orientoval v německy mluvícím prostoru. To měla být jeho hlavní deviza při řešení vztahu českých a německých katolíků v ČSR.

Nový nuncius nebyl v Československu nováčkem, ani to nemělo být jeho první setkání se specifickými církevně politickými otázkami, souvisejícími s modem vivendi. Byl poměrně dobře seznámen se zdejším politickým a kulturním prostředím z doby svého předchozího působení na nunciatuře, kde nahradil na konci března 1927 A. Aratu. Někteří domácí novináři se pokoušeli ve spojení s jeho nominací na vyslanecký post vyzvednout, že do ČSR přichází papežský diplomat takzvaně první garnitury z místa, kde sídlila Společnost národů.¹⁵⁶ Tuto skutečnost není třeba přeceňovat, pražská nunciatura zdaleka nepatřila mezi nejprestižnější tzv. nunciatury I. třídy, kam se počítal například úřad v Madridu, Lisabonu nebo Paříži. Přestože nunciatury II. třídy byly teoreticky na stejné úrovni, i mezi nimi byl rozdíl, patrný v přístupu diplomatů i politiků. Význam nunciatury v dané zemi samozřejmě ovlivňovala aktuální politická situace a zájmy Svatého stolce.¹⁵⁷ Papež a státní sekretariát se snažili při pražské nominaci využít největší Ritterovy přednosti, totiž dobrou znalost a orientaci na německy mluvící prostředí. Jeho kandidaturou – přijatelnou pro většinu naší politické reprezentace – chtěla kurie zřejmě naznačit, že považuje veškeré dohody o modu vivendi k otázce hranic státu a diecézi za uzavřené a hodlá proto normalizovat diplomatické vztahy, které byly omezeny po odchodu mons. Ciriaciho z pražské nunciatury v říjnu 1933. Můžeme se také domnívat, že pro Pia XI. byla v tomto případě nunciova volba jednodušší, protože znal S. Rittera z doby spolupráce v milánské Ambrosiáně.¹⁵⁸

Dochovaná korespondence v archivu MZV svědčí o značné nervozitě státního sekretariátu při vyřizování žádosti o udělení agrément, protože se Vatikánu zdálo, že se posuzování nunciovy osoby a příprava odpovědi zbytečně protahují. Ustanovení kanonického práva totiž ukládala Ritterovi před arcibiskupskou

¹⁵⁵ AMZV, PZ Vatikán, 1935, III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí, čj. 229/dův./1935 ze 12. 10. 1935, s. 3.

¹⁵⁶ NA, MZV-VA I., 1918–1939, kart. 3843.

¹⁵⁷ Nunciatury II. třídy v sousedních hlavních městech Varšavě a Berlíně měly především s ohledem na personální obsazení (A. Ratti, F. Marmaggi, E. Pacelli, C. Orsenigo) významnější postavení než nunciatura v Praze.

¹⁵⁸ AMZV, PZ Vatikán, 1935, III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí, čj. 229/dův./1935 ze 12. 10. 1935, s. 3.

ordinací týdenní rozjímání v některém z římských klášterů.¹⁵⁹ Je proto na místě znovu připomenout sled událostí před jeho definitivním jmenováním. Ve středu 31. 7. 1935 informoval vyslanec Radimský Černínský palác o oficiální žádosti Vatikánu udělit agrément novému nunciovi Ritterovi.¹⁶⁰ Ve stejný den o ní telefonicky hovořil K. Krofta s ministrem zahraničí a vzápětí mu nechal zaslat oficiální zprávu o žádosti ohledně agrément. Ve spojení s přijetím čtvrtého nuncia v dějinách samostatného Československa se jednalo o mimořádně citlivou záležitost. Diplomatický protokol čekal na instrukci kabinetu nebo ministra o dalším postupu. K získání potřebného souhlasu prezidenta Masaryka s nunciovou osobou se nabízel dvě možnosti: zdlouhavější jednání prostřednictvím Kanceláře prezidenta republiky nebo osobní Benešův rozhovor s T. G. Masarykem, pobývajícím dlouhodobě na lánském zámku.¹⁶¹

O dva dny později v pátek 2. srpna se Mons. G. Pizzardo ze státního sekretariátu telefonicky dotazoval u chargé d'affaires našeho vyslanectví B. Messányho, zda již přišlo z Prahy nějaké rozhodnutí a zda bylo v telegramu uvedeno výslovně Ritterovo jméno, protože na 11. 8. 1935 byl stanoven termín jeho arcibiskupského svěcení, spojeného s pražským jmenováním. Přípravy slavnostního aktu byly v plném proudu a podle Pizzardova vyjádření se čekalo „*jen s roze-sláním pozvánek a proto prý státní sekretariát musí nyní naléhati na rozhodnutí o agrément*“.¹⁶² Přes kladnou odpověď na obě otázky využil Vatikán obratně ke zvýšení tlaku na naši legaci a pravděpodobně i na politickou reprezentaci francouzského vyslance F. Charles-Roux, jemuž se kardinál Pacelli při dopoledním rozhovoru 2. 8. zdánlivě mimochodem zmínil „*těž o velkolepém úspěchu pražského katolického sjezdu. Při tom též podotkl, že nyní se jedná o agrément pro Msgra Rittera a projevil určitou starost nad tím, proč Praha již kladně neodpovídá, neboť není již mnoho času k dispozici*“.¹⁶³ Francouzský diplomat po správně načasované narážce navštívil odpoledne československé vyslanectví a tlumočil obsah dopolední schůzky „*s poznámkou, že měl dojem, že kardinál chtěl takto nepřímou upozorniti naše vyslanectví*“.¹⁶⁴ Legační rada Messány, zastupující v jednáních tehdy nepřítomného Radimského, předal tuto informaci do Prahy a ihned se odebral do státního sekretariátu, aby ujistil kardinála Pace-lliho i Mons. Pizzarda o zajištění všech potřebných kroků, zaručujících brzkou reakci z Československa.

Zvláště dosud taktní a umírněný státní sekretář Eugenio Pacelli byl velmi netrpělivý a nepřestával B. Messánymu zdůrazňovat, aby se osobně zasadil

¹⁵⁹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – zpráva vyslanectví ČSR u Svatého stolce čj. 177/dův./35 ze 3. 8. 1935.

¹⁶⁰ Tamtéž – zpráva vyslanectví MZV čj. 171/dův/35 z 31. 7. 1935.

¹⁶¹ Tamtéž – pro domo diplomatického protokolu k agrément č. 99212 z 1. 8. 1935.

¹⁶² Tamtéž – informace B. Messányho MZV čj. 175/dův/35 z 3. 8. 1935.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

o nejrychlejší možnou odpověď. Návštěva státního sekretariátu nepostráda-
la na dramatickosti, protože Messányho zde zastihl telefonický vzkaz z Čer-
nínského paláce s informací o záměru ministra zahraničí Beneše podniknout
urychlené kroky u prezidenta republiky. „*Tlumočení tohoto vzkazu přijali kar-
dínál /míněn Pacelli – pozn. aut./ i Msgr Pizzardo se zřejmou radostí a po-
dotkli, že budou nyní se značným ulehčením očekávat definitivní vyřízení*“.¹⁶⁵
Datum předem stanoveného Ritterova vysvěcení, spojeného s konsekrací dal-
ších dvou papežských diplomatů mons. Antonia Araty a Carla Sereny,¹⁶⁶ vy-
mezovalo 3. srpen jako poslední den pro udělení agrément. Pokud by jej Ritter
včas nezískal, nedošlo by patrně ani k jeho vysvěcení, což by jistě jemu
i Svatému stolci nepřijemně vzhledem ke všeobecné známosti faktu. A právě
této blamáži se chtěl státní sekretariát vyhnout. Ritterovo postavení v těchto
dnech bylo nezavidělné a na rozdíl od Mons. A. Araty ani nemohl roze-
sílát pozvánky na slavnostní konsekraci.¹⁶⁷ Z toho, že Mons. Pizzardo žádal
dr. Messányho, „*aby ho, dojde-li nějaká zpráva, zpravil ihned třebas v noci*“,¹⁶⁸
je zřejmé jaká důležitost byla přikládána odpovědi z Prahy. Zdá se, že pro řadu
zúčastněných úředníků to znamenalo nejen období hektické činnosti, ale za-
vedlo je až na pokraj infarktového stavu. Napjatou situaci však způsobil sám
státní sekretariát, když se pošetile domníval, že během tří dnů dosáhne uděle-
ní souhlasu, vázaného na řadu standardních úředních a protokolárních kroků
v Černínském paláci a na Pražském hradě.

Nervozitu vatikánských představitelů lze přičíst jejich nejistotě, neboť se
v dobře informovaných kruzích a na veřejnosti začalo proslýchat, že by ve hře
o post pražského nuncia mohla být i jiná, pro politické kruhy v ČSR přijatelněj-
ší, osoba. Šlo pravděpodobně o narážky na kandidaturu Mons. Panica, kterou
však Svatý stolec před několika týdny rezolutně odmítl. B. Messány se proto
znovu spojil 3. 8. v 9 hodin ráno s Černínským palácem, kde mu bylo sděleno,
že překážkou je Benešova nepřítomnost v Praze a přislíbena zpráva po zjištění
dalších podrobností. Po dvou hodinách, tedy v 11 hodin dopoledne, obdrželo
vyslanectví ministrův vzkaz, „*že byly podniknuty urychlené kroky, aby agrément
pro Msgru Rittera bylo kladně projednáno a aby p. president agrément udělil, byv
zpraven o příznivém stanovisku Zamini*“.¹⁶⁹

Telefonickou informaci o agrément požadoval 3. srpna na ministerstvu zahra-
ničí rada pražské papežské nunciatury Mons. Giovanni Panico. Také jemu bylo

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Carlo Serena (1882–1972), vysvěcen na kněze 23. 12. 1905, arcibiskup koadjutor v Sorentu 1935, titulární arcibiskup myrský (v dnešním Turecku), arcibiskup sorentský 1945–1972. Zemřel v Sorentu 30. 7. 1972

¹⁶⁷ NA, J. J. Rückl, kart. 38 – Aratova pozvánka na konsekraci byla odeslána i J. J. Rücklovi.

¹⁶⁸ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – pro domo k č. 99212 k agrément pro nuncia Rittera z 1. 8. 1935.

¹⁶⁹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – záznam B. Messányho čj. 175/dův/35 z 3. 8. 1935.

oznámeno, že udělení je na dobré cestě. Vše se samozřejmě odehrávalo s vědomím Masarykova osobního tajemníka Antonína Schenka a Augustina Popelky z Kanceláře prezidenta republiky. Jejich úkolem bylo sdělit T. G. Masarykovi, že ministr E. Beneš předpokládá jeho pozdější souhlas, a proto jej dá zatelefonovat přímo do státního sekretariátu. Veškeré pochybnosti rozptýlil telefonát dr. Schenka z Lán do Černínského paláce 3. 8. 1935 ve tři čtvrti na jednu odpoledne o kladné odpovědi pana prezidenta.¹⁷⁰ Ministerstvo vyrozumělo telefonicky o čtvrt hodinu později chargé B. Messányho a ten okamžitě telefonoval Mons. Pizzardovi do státního sekretariátu.¹⁷¹ Masarykovo rozhodnutí a předchozí telefonát potvrdilo MZV ještě telegraficky československému vyslanectví u Sv. stolce ve čtvrt na tři.¹⁷²

I přes vážnost situace vyžadoval Vatikán dodržení všech protokolárních kroků, takže B. Messány mohl do informace pro Černínský palác k telefonickému hovoru a následnému setkání s Mons. Pizzardem poznamenat: *„Tento trval na tom, aby to bylo potvrzeno ještě notou a přátelsky mne vyzval, abych s touto notou zajel do Státního sekretariátu, nemám-li nic jiného na práci. Učinil jsem tak v sobotu 13. 8. – pozn. aut./ v 7 hodin večer a ku svému překvapení nalezl jsem u Msgra Pizzarda též Msgra Rittera, kterého jsem do té doby neznal. Msgr Pizzardo, seznámiv nás, pronesl delší řeč, v níž projevoval nesmírnou radost nad dosažením dohody o I. části modu vivendi, dotkl se velkolepého sjezdu pražského a prohlásil, že nejlepším důkazem dobré vůle Sv. stolce pokračovati v takto započaté linii jest nynější jmenování Msgra Rittera nunciem. „Nepřestaneme na tom, co bylo dosaženo – končil Pizzardo – chceme jít ještě dále“. Pak promluvil ještě Msgr Ritter, který ujišťoval, jaké je to pro něho vyznamenání, a jak vynaloží vše, aby nezklamal důvěru ani Sv. Stolce ani čs. vlády“.*¹⁷³ Na závěr setkání pozval budoucí pražský nuncius dr. Messányho na blížící se konsekraci ve svatopetrské bazilice, spojenou se získáním titulárního aeginského arcibiskupství. Jednalo se o zaniklé – tedy titulární – arcibiskupství, pojmenované podle místa na ostrůvku Aegina uprostřed Saronského zálivu asi třicet kilometrů od athénské pobřeží.¹⁷⁴ Zdá se, že se z Ritterovy strany jednalo o víc než pouhou zdvořilost. L'Osservatore Romano uveřejnilo 5. srpna úřední zprávu o jeho jmenování

¹⁷⁰ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – pro domo J. Šejnohy k čj. 99212 z 3. 8. 1935 popisuje v bodech kroky k udělení agrément Ritterovi.

¹⁷¹ Tamtéž – Messányho informace MZV čj. 177/dův/35 z 3. 8. 1935; ZÚ Vatikán, kart. 9 – podle Messányho záznamu čj. 175/dův/35 z 3. 8. 1935 byla depeše přijata v 18 hodin.

¹⁷² AMZV, Telegramy odeslané, 1935, č. 444/35 z 3. 8. 1935.

¹⁷³ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – B. Messány MZV čj. 178/dův/35 z 5. 8. 1935; ve stejné složce uloženy opis nóty z 3. 8. 1935 čj. 117/d/35 adresované státnímu sekretáři Pacellimu s potvrzením udělení agrément + opis zdvořilostní nóty s odpovědí E. Pacelliho B. Messánymu č. 147441 z 6. 8. 1935.

¹⁷⁴ Tamtéž – informace B. Messányho do Prahy č. 179/dův/35 z 6. 8. 1935; NA, MZV-VA I., kart. 3843 – Národní listy 22. 10. 1935 zveřejnily upřesňující informace o poloze ostrova. Pozn. aut.: dnes je díky pravidelnému lodnímu spojení snadno dostupný a turisty často navštěvovaný, cesta z řeckého hlavního města Athén sem trvá přibližně hodinu.

nunciem v Československu¹⁷⁵ a další den přineslo informaci o nadcházející konsekraci. Podle zprávy stejného deníku z 8. 8. 1935¹⁷⁶ poskytl papež Ritterovi audienci ještě před vysvěcením (pravděpodobně 7. 8.) S odstupem tří týdnů zhodnotil B. Messány – zvyklý pracovat často pod tlakem – události kolem udělení agrémentu v soukromém dopisu J. J. Rücklovi, když lakonicky napsal: „*Po odjezdu p. vyslance Radimského na dovolenou měl jsem trochu práce s provedením jmenování Msgra Rittera. Přišlo to přes noc a musilo to být ihned*“.¹⁷⁷ Tentokrát byl na vině, nikoliv poprvé, Svatý stolec, který se dopustil protokolárního pochybení podobně, jak se stalo při nástupu Ciriaciho v roce 1928.

Ritterovo jmenování bylo dokladem urovnání poměru ČSR k Vatikánu po známé Ciriaciho aféře a mohlo být považováno za jistou satisfakci pro Československo. Nezůstalo samozřejmě stranou pozornosti domácích i zahraničních novinářů. Ti na stránkách deníků uveřejnili řadu věcných informací i úvah o významu tohoto kroku a opět se vraceli k nedávnému celostátnímu katolickému sjezdu a Benešovu prohlášení k akreditovaným zahraničním novinářům o základech existence a soudržnosti národů, budovaných na křesťanských zásadách. Asi nejvýstižněji analyzoval situaci Neues Wiener Tageblatt, když u příležitosti jmenování nového zástupce Svatého stolce v Praze napsal, že se Československo zbavilo uzavřením míru s Vatikánem „*těžkých starostí, které se velmi často uplatňovaly v jeho vnitřní politice*“.¹⁷⁸

Vysvěcení v neděli dopoledne 11. srpna, uděleného státním sekretářem Pacellim za přítomnosti dvou spolusvětitelů F. Borgonginiho-Ducy¹⁷⁹ a G. Pizzarda u hlavního oltáře svatopetrské baziliky, se účastnili také diplomaté z Československa – legační radové vyslanectví u Svatého stolce a vyslanectví v Římě B. Messány a V. Brauner¹⁸⁰ a řada dalších oficiálních hostů z diplomatického sboru a vysokých církevních hodnostářů,¹⁸¹ mezi jiným například papežský

¹⁷⁵ Tamtéž – informace B. Messányho MZV čj. 181/dův/35 z 8. 8. 1935; NA, MZV-VA I., kart. 3843 – tuto zprávu zveřejnily už 6. 8. 1935 Lidové listy.

¹⁷⁶ AMZV, PZ Vatikán, 1935, periodická zpráva za III. čtvrtletí, čj. 229/dův/35 z 12. 10. 1935, s. 4.

¹⁷⁷ NA, J. J. Rückl, kart. 25 – osobní dopis B. Messányho J. J. Rücklovi z 23. 8. 1935, s. 2.

¹⁷⁸ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – Neues Wiener Tageblatt 7. 8. 1935 bez názvu článku, zřejmě převzatá zpráva.

¹⁷⁹ Francesco Borgongini Duca (1884–1954), italský církevní hodnostář a diplomat, doktor teologie, kanonického a civilního práva, vysvěcen 22. 12. 1906, pedagog na papežské univerzitě sv. Urbana a papežském kněžském semináři 1907–1909. Potom oficiál kurie, tajemník (podsekretář) kongregace pro mimořádné církevní záležitosti od r. 1921, sekretář od 1922. V r. 1927 se účastnil československo-vatikánských jednání o modus vivendi, po uzavření Lateránských dohod mezi Itálií a Vatikánem první nuncius v Itálii v letech 1929–1953. Titulární arcibiskup heraclejský 1929, kardinál kněz 1953. Zemřel 4. 10. 1954 v Římě.

¹⁸⁰ Také vyslanec F. Chvalkovský byl na dovolené mimo Řím. Dejmek, Jindřich, Diplomacie Československa. Díl II., s. 39–40. Vladimír Brauner od října 1934 až do března 1939 legační rada a po jmenování F. Chvalkovského ministrem (1938) chargé d'affaires vyslanectví v Římě.

¹⁸¹ Bylo přítomno také několik biskupů, opatů a zástupců církevních úřadů. S ohledem na další dva svěcené diplomaty zastupovali Lotyšsko a Kolumbii také akreditovaní legační radové.

nuncius v Bělehradě, bývalý italský vyslanec v Praze Orazio Pedrazzi¹⁸² a rektor římské bohoslovecké koleje Nepomucenum.¹⁸³ Společně se S. Ritterem byl kromě již zmiňovaného Mons. Antonia Araty,¹⁸⁴ budoucího nuncia v Lotyšsku a Estonsku,¹⁸⁵ vysvěcen ještě Mons. Carlo Serena, dosavadní rada papežské nunciatury u královského dvora v Římě, který se měl stát nunciem v Kolumbii.

Kardinál Pacelli vyjádřil po slavnostním aktu před vyslaneckým radou B. Messánym uspokojení z ohlasu na nunciovo jmenování v Československu. Významným signálem zlepšujících se vzájemných vztahů bylo poskytnutí oficiální informace o Ritterově audienci u Pia XI. dopisovateli ČTK italskému novináři českého původu Carlo Weirichovi. Tento krok státního sekretariátu svědčil o záměru zveřejnit ji rovněž v československém tisku. Budoucí nuncius vzkázal po své konsekraci do Prahy: „*Řekněte, že vždycky měl jsem rád Československo, ale ode dneška mám je ještě raději*“.¹⁸⁶ Tuto větu převzaly od tiskové kanceláře některé deníky.¹⁸⁷ Nový diplomatický zástupce Svatého stolce v Praze ji zopakoval při slavnostním obědě na československém vyslanectví 15. 8. 1935.¹⁸⁸ O Ritterově velké oblibě u papeže Pia XI. svědčil drahocenný kříž jako upomínka na předchozí společné působení v milánské Ambroziáně, předaný při audienci 13. 8. 1935.¹⁸⁹

Vyslanec Radimský bilancoval na konci srpna 1935 události posledních měsíců v klidu luhačovického lázeňského domu, jak o tom svědčí dopis E. Jelenovi. Ritterovo designování spadalo podle jeho názoru do dřívější doby a jeho pražskou nominací údajně splnil Pius XI., u něhož byl „*persona gratissima*“,

¹⁸² Vyslancem v Praze v letech 1930–1932. K jeho literární činnosti, především pobytu v Praze Státník, Dalibor: Itálie v literárním díle Jaroslava Marii a Mariův průvodce po Itálii Aneb Do Siény a Orvieta se musí často. In: Věda, kultura a politika v československo-italských vztazích 1918–1951, eds. J. Rauchová – B. Jiroušek. JSH 81, 2012 – Supplementum 4, s. 403.

¹⁸³ Bezdíček, Josef: 25 leté jubileum papežské koleje Nepomucena v Římě. 70 let od založení České koleje. Řím 1954, s. 34–36. Ferdinando Roveda (1878–1950), italský církevní hodnostář, tajemník diecézního výboru Katolické akce v Miláně, kde jej poznal tamní arcibiskup Achille Ratti, pozdější papež Pius XI. Po zvolení papežem v roce 1922 povolal Rovedu do Říma a světil mu generální sekretariát italského výboru Katolické akce. V r. 1928 jmenován rektorem československé bohoslovecké koleje, jako bývalý profesor matematiky v Miláně využil znalosti při stavbě Nepomucena a při výměně letního sídla v Trevi za větší u moře nedaleko Livorna. V čele koleje až do † 31. 10. 1950.

¹⁸⁴ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 74 – z Prahy odešel jako sekretář do Vídně, později působil jako auditor v Lisabonu a od začátku roku 1935 spravoval nunciaturu v Litvě prozatímně jako chargé d'affaires a nunciaturu v Lotyšsku.

¹⁸⁵ AMZV, PZ Vatikán, 1935, III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí, čj. 229/dův/35 z 12. 10. 1935, s. 3, 6–7.

¹⁸⁶ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – B. Messány MZV o Ritterově vysvěcení arcibiskupem čj. 188/dův/35 ze 13. 8. 1935.

¹⁸⁷ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – například Lidové listy, 12. 8. 1935.

¹⁸⁸ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – B. Messány MZV o Ritterově jmenování nunciem čj. 191/dův/35 z 16. 8. 1935.

¹⁸⁹ Tamtéž.

dávné přání jmenovaného.¹⁹⁰ Zároveň připomněl Ciriaciho překvapivou reakci na podzim 1933 po zveřejnění jména Mons. Rittera jako pravděpodobného nástupce včetně odmítavého článku v Lidových listech s názvem „Nevěřte jim“. V tom tužil Radimský zárodek opozice vůči Mons. Ritterovi ze strany J. J. Rückla a dalších a označil ji za rozmar, „*který ovšem brzy pomine*“.¹⁹¹ Žertovně podotkl, že by měl být vlastně Mons. Ciriacimu vděčný za několikaměsíční (téměř dvouleté) intenzivní řešení problému, díky němuž se prodloužilo jeho působení u Svatého stolce.¹⁹²

Přes počáteční napětí s udělením agrément, která mohla vyvolat některá nedorozumění, se nakonec vše vyřídlilo k oboustranné spokojenosti. Diplomatičkému zástupci Svatého stolce tedy nebránilo nic v příjezdu do jeho nového působení. Pro svěšený úřad měl ta nejlepší doporučení a hodnocení: podle zpráv z římských církevních kruhů byl S. Ritter považován „*za jednoho z nejschopnějších kuriálních diplomatů*“ a měl plnou důvěru především „*pro znalost věcí československých a ...konciliantní povahu*“, s níž provede „*svoje posláni s plným zdarem*“.¹⁹³ Zároveň se spekulovalo i o tom, že by se jeho jmenováním mohla vyřešit otázka vztahu českých a německých katolíků, protože při soukromých setkáních prý dal najevo porozumění i pro tento problém. Podle jeho názoru tvořili němečtí katolíci v ČSR, Rakousku a Švýcarsku velký kulturní celek, který měl být příkladem katolíkům v Německu a měl směřovat jejich další boj za křesťanství.¹⁹⁴ Československá diplomacie zaujímala ve Střední Evropě stále významnější politickou roli, lze říci, že se Praha stala i pro státní sekretariát významným „*pozorovacím bodem*“ v bezprostředním sousedství sílícího a k totalitě směřujícího Německa, který bylo třeba obsadit obratným a schopným zástupcem.¹⁹⁵ Vatikánu se tak opět podařil jeden z jeho mistrovských tahů, uzavřel další rozepsanou kapitolu v ČSR a Ritterovou pražskou nominací vyvolal v Berlíně negativní – místy až paranoidní – reakci.

Zájem berlínského zahraničního úřadu o obsazení pražské nunciatury, budoucího nuncia a důsledky jeho jmenování pro říšské i sudetské Němce dokládá bohatá korespondence, uložená v Politickém archivu Auswärtigesamt. První seriózní informace o Ritterovi jako kandidátu do čela nunciatury dorazily do Berlína s politickým zpravodajstvím z Bernu a Věčného města už na začátku

¹⁹⁰ ANM, E. Jelen, kart. 1, korespondence osobní – dopis V. Radimského E. Jelenovi z 30. 8. 1935.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 3.

¹⁹² V. Radimský si však dokázal díky své obratnosti prodloužit vyslaneckou misi ve Vatikánu až do března 1939 přesto, že měl být vystřídán a na jeho místo byl již od začátku roku 1936 navržen jiný diplomat.

¹⁹³ AMZV, PZ Vatikán, 1935, III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí, čj. 229/dův./1935 ze 12. 10. 1935, s. 3.

¹⁹⁴ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – Odpolední národní politika 7. 10. 1935 – „Nový apoštolský nuncius přijede do Prahy již tento měsíc“.

¹⁹⁵ Tamtéž – Lidové listy 6. 8. 1935 – „Svatý otec jmenoval Msgr. Saveria Rittera apoštolským nunciem pro Prahu“.

června 1935. Německý vyslanec u Svatého stolce Carl Ludwig Diego von Bergen¹⁹⁶ informoval už 27. 5. 1935, že se na základě výsledku modu vivendi projevila jako akutní otázka obsazení pražské nunciatury a že nejlepší vyhlídky ve vatikánských kruzích má podle neověřených informací Mons. Ritter z bernské nunciatury.¹⁹⁷ O jeho možném přesunu do Prahy se ve Švýcarsku hovořilo už před několika měsíci a německému vyslanci je osobně potvrdil tamní nuncius Pietro di Maria, akreditovaný od prosince 1926.¹⁹⁸ Po oficiálním agenturním zveřejnění Ritterova jména referoval z Prahy německý diplomat Otto von Stein, že v českých politických kruzích je odkládaná nominace považována za Benešův nový zahraničně-politický úspěch, a protože je vatikánský diplomat také dobře zapsán u italské vlády, věří se na pražském ministerstvu zahraničí v silnou podporu pokusů o pevnější spojení Říma s Prahou.¹⁹⁹ K Ritterovi poznamenalo německé vyslanectví, že je moudrým, vzdělaným, příjemným a umírněným zástupcem kurie. Zálžitosti bernské nunciatury řešil samostatně s ohledem na nemoc sedmdesátiletého nuncia, vyslanec zároveň podotkl, že jeho mise nebude jednoduchá, protože bude nasazen tzv. do „první linie“.²⁰⁰

Ritterův příjezd do Prahy a předání pověřovacích listin v Lánech

Po opuštění nunciatury v Bernu,²⁰¹ dovolené v Itálii, konzultací s kardinálem státním sekretářem Pacellim a členy státního sekretariátu, byl S. Ritter 28. 9. 1935 přijat Piem XI. v audienci na rozloučenou.²⁰² Nevíme, zda dostal nějaké přesnější speciální instrukce, jeho úkol v Československu byl však jasný, v prvé řadě měl získat informace od členů episkopátu o naplňování modu vivendi a připravit přechod na jeho další etapu, kterou měla být vnitřní

¹⁹⁶ Biographisches Handbuch des deutschen Auswärtigen Dienstes 1871–1945. Herausgegeben vom Auswärtigen Amt, Red. Maria Keipert, Historischer Dienst. Band 1 A–F (ed. Johannes Hürter), Schöningh, Paderborn u. a. 2000. Carl Ludwig Diego von Bergen (1872–1944), německý právník z rodiny bývalého konzula Wernera von Bergen, v diplomatických službách od roku 1895. Vyslanec Pruského království u Svatého stolce 1906–1911, vedoucí politického oddělení 1917–1919, první vyslanec Německa ve Vatikánu 1920–1943. Zemřel 7. 10. 1944 ve Wiesbadenu.

¹⁹⁷ Auswärtiges Amt Berlin (dále AA Berlin), Politisches Archiv, R 72228, Diplomatische Vertretung des Vatikans in fremden Staaten, Band 6 – zpráva vyslance von Bergena do Berlína čj. 193 z 27. 5. 1935.

¹⁹⁸ Tamtéž – zpráva vyslance von Bergena do Berlína A 768 ze 14. 6. 1935.

¹⁹⁹ Tamtéž – zpráva rady von Steina do Berlína A. III. 1. b. 34 z 6. 6. 1935.

²⁰⁰ Tamtéž – dodatek ke zprávě německého vyslanectví v Bernu ze 14. 6. 1935 A 1026 z 8. 8. 1935.

²⁰¹ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – Prager Presse 4. 9. 1935 – na jeho počest uspořádal 2. 9. 1935 vyslanec ČSR R. Künzl-Jizerský s chotí oběd za účasti francouzského, polského a španělského vyslance a dalších členů diplomatického sboru.

²⁰² AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – Messányho zpráva o odjezdu pražského nuncia z Říma čj. 224/dův/35 ze 2. 10. 1935.

delimitace majetku mezi diecézemi. Z Říma odjel 2. 10. 1935 se zastávkou v Livornu a Speziu do Milána k vyřízení soukromých věcí.²⁰³ Z tohoto důvodu nebyla uveřejněna obvyklá informace v *L'Osservatore Romano* a k rozloučení na nádraží se nedostavili oficiální zástupci ze státního sekretariátu ani československý vyslanec. Svatý stolec se tak chtěl vyvarovat případných spekulací a mylných výkladů, spojených s nunciovými italskými "zastávkami". Legační rada Messány se domníval, že Mons. Ritter přizpůsobil svůj cestovní program a příjezd do Prahy načasoval až po publikaci rozhraničovací buly nebo po úspěšném ukončení jednání o její publikaci.²⁰⁴ Nuncius při svém odjezdu optimisticky prohlásil, „že odjíždí s plnou důvěrou v budoucnost, neboť mezi Československem a Vatikánem není nyní nejmenšího rozporu“,²⁰⁵ což svědčilo o jeho podrobných informacích o vývoji jednání mezi československým vyslanectvím a státním sekretariátem.

O čtrnáct dnů později, tedy 16. října, přijížděl nejvyšší diplomatický zástupce Svatého stolce do Československa symbolicky z Paříže, ubíral se tedy stejnou cestou jako před krátkým časem papežský legát Jean kardinál Verdier na celostátní katolický sjezd. Přivítání rovněž probíhalo podle podobného scénáře. Už na prvních zastávkách a slavnostně vyzdobených nádražích v Chebu a v Mariánských Lázních byl srdečně a naprosto nečekaně přijat představiteli politického a veřejného života a katolické církve.²⁰⁶ Diplomata byl takovou pozorností očividně zaskočen a ani se nesnažil skrývat své dojetí. V Plzni byl oficiálně přivítán pražským arcibiskupem dr. Karlem Kašparem, pobývajícím právě na generální vizitaci v západních Čechách, a od člena městské rady převzal několik darů. Odtud už cestoval do Prahy v doprovodu dosavadního správce nunciatury Mons. G. Panica a kancléře pražského arcibiskupství dr. A. Bořka – Dohalského.²⁰⁷ Z výběru řečníků byla patrná snaha jazykově se nunciovi co nejvíce přiblížit a připomenout realitu mnohonárodnostní ČSR nejen v pohraniční

²⁰³ Tamtéž – v letním bytě v Livornu chtěl navštívit vedení a alumný nepomucenské koleje a potom svou sestru ve Spezie.

²⁰⁴ Pro další komplikace došlo ke zveřejnění buly *Ad ecclesiastici regiminis incrementum* až 2. 9. 1937.

²⁰⁵ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – Messányho zpráva o odjezdu pražského nuncia z Říma čj. 224/dův/35 ze 2. 10. 1935.

²⁰⁶ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – *Prager Tagblatt* 17. 10. 1935 – na první zastávce v Chebu, vyzdobené vlajkami a portréty papeže a prezidenta Masaryka, byl nuncius přijat s nejvyššími poctami, přivítán květinami a osloven arcibiskupským vikářem J. Grünnerelem a starostou města Prokischem, chlapecký sbor zapěl papežskou a československou hymnu. V Mariánských Lázních se uvítání účastnil dlouholetý opat nedalekého premonstrátského Tepelského kláštera dr. Gilbert Helmer a zástupce starosty města Buxbaum.

²⁰⁷ Hazdra, Zdeněk: Antonín hrabě Bořek – Dohalský z Dohalic (1882–1942). Šlechtic, kněz a vlastenec. In: *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, eds. Pavel Marek – Jiří Hanuš. Brno 2006, s. 374–387. Antonín hr. Dohalský z Dohalic (1889–1942), vysvěcen 1912 v Římě, kanovník svatovítské metropolitní kapituly 1931, kancléř pražského arcibiskupství 1931. Zatčen gestapem 5. 6. 1942 a deportován do Osvětimi, kde 3. 9. 1942 zahynul.

oblasti obsazené z větší míry německy mluvícím obyvatelstvem, ale také v hlavním městě.

Největších poct se S. Ritterovi samozřejmě dostalo po osmnácté hodině po příjezdu pařížského rychlíku na pražské Wilsonovo nádraží, kde byli kromě katolické hierarchie shromážděni zástupci politického a veřejného života.²⁰⁸ Na nádraží přivítal nového nuncia jménem vlády a ministerstva zahraničí dr. Pavel Wellner,²⁰⁹ určený po dohodě Kamila Krofty s tehdejší přednostou protokolu Ludvíkem Strimplem,²¹⁰ za arcibiskupství královéhradecký biskup Mons. Mořic Pícha²¹¹ a za duchovenstvo kanovník pražské kapituly dr. Otakar Švec.²¹² V nádražním salónku pronesl jménem německého obyvatelstva latinskou zdravici probošt svatovítské metropolitní kapituly dr. Anton Franz.²¹³ Nuncius Ritter v odpovědi zdůraznil, že nepřichází do Prahy poprvé a vyslovil naději, že se jeho úkol v Československu setká s pochopením a úspěchem.

²⁰⁸ Srv. NA, MZV-VA I., kart. 3843, Lidové listy 16. 10. 1935; AMZV, PZ Vatikán, 1935 – III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí čj. 229/dův/35 z 12. 10. 1935, s. 3, 6–7 a IV. periodická za 4. čtvrtletí čj. 7/dův/1936 z 10. 1. 1936.

²⁰⁹ Dejmeck, Jindřich a kol.: Diplomacie Československa. Díl II., s. 262–263. Pavel Wellner (1878–1959), na MZV přijat 1921, přednosta VI. právní sekce, vyslanec v Řecku 1924–1928, vedoucí oddělení Společnosti národů a zástupce přednosta II. sekce, vyslanec v Jugoslávii 1933–1935, po návratu pověřen 1. 7. 1935 vedením politické sekce MZV a 1. 6. 1936 jmenován oficiálním zástupcem K. Krofty na MZV, v říjnu 1937 penzionován ze zdravotních důvodů.

²¹⁰ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – záznam k příjezdu čj. 131921 ze 17. 10. 1935 – z Černínského paláce byli kromě P. Wellnera přítomni Karel Moser a šéf kabinetu ministra Vladimír Kučera.

²¹¹ Mořic Pícha (1869–1956), absolvent arcibiskupského semináře v Praze a teologie v Římě, vysvěcen na kněze 1893, ceremoniář pražských arcibiskupů 1897–1912, sekretář arcibiskupského ordinariátu 1901–1912, osobní tajemník arcibiskupa Lva Skrbenského, metropolitní kanovník u sv. Víta 1912, kancléř konzistoře 1917, generální vikář arcidiecéze pražské 1917–1919, apoštolský protonotář 1921, zástupce metropolitní kapituly svatovítské pro záležitosti pozemkové reformy, člen státní delimitační komise MZV pro naplňování modu vivendi 1928, po rezignaci arcibiskupa Kordače od 13. 7. 1931 kapitulní vikář pražské arcidiecéze do nástupu K. Kašpara. Biskup královéhradecký od 22. 10. 1931 až do † 12. 11. 1956. Zemřel v Hradci Králové, aniž by posledních 6 let mohl vykonávat úřad. Autor řady článků a studií z církevního práva.

²¹² Vlček, Vojtěch: Dva osudy: ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: Confluens. Vlastivědný sborník Mělnicka 8, 2013, s. 47–52. O. Švec (1888–1958), vysvěcen na kněze 29. 2. 1912 v Římě, v duchovní správě na různých místech. Od roku 1920 překladačel a referent na pražské nunciatuře, svatovítský kanovník 1929. Zatčen gestapem 31. 5. 1942, vězněn na Pankráci, v Terezíně, Mauthausenu a Dachau 1942–1945. Za chování za okupace a pomoc vězňům získal dvě vyznamenání od E. Beneše, v čele Katolické akce od r. 1947. Zatčen jako blízký spolupracovník arcibiskupa Berana 13. 10. 1949, přes rok držen ve vazbě, odsouzen v monstrprocesu s olomouckým světitím biskupem S. Zelou a spol. na 20 let vězení. Podmínečně propuštěn po mozkové mrtvici 12. 11. 1954. Zemřel 29. 5. 1958 v léčebném ústavu v Mělníku. V roce 1969 plně rehabilitován.

²¹³ Anton Franz (1870–1953), český katolický duchovní německého původu, sídelní kanovník a probošt metropolitní kapituly u sv. Víta, vicekancléř německé teologické fakulty v Praze. V roce 1946 odešel s německými farníky z Československa.

Po nezbytném seznámení s přítomnými zástupci vyššího kléru, úřadů, měst a spolků, pozdravilo vatikánského vyslance před nádražím několik tisíc lidí. Hlavní město přijímalo s úctou a srdečně jemného diplomata, kterého si vysoce cenilo za zásluhy při realizaci modu vivendi. Také většina deníků uvítala vřele nového nuncia v Praze a zdůraznila, „že jeho příjezdem je opět obnovena mezi Čsl. republikou a Sv. Stolicí normální diplomatický poměr...“²¹⁴ Deutsche Presse navíc připomněly, že poslední dva roky po odchodu předchozího zástupce papežského stolce museli vykonávat funkci doyena pražského diplomatického sboru nejprve německý vyslanec Walter Koch a po jeho odchodu z Prahy rakouský titulář dr. Ferdinand Marek.²¹⁵

Podle mezinárodního práva patří nunciové do první kategorie diplomatů, tj. vyslanců a velvyslanců, a podle čl. 4 závěrů Vídeňského kongresu z roku 1815 mají první místo v diplomatickém sboru. Prakticky to znamená, že nuncius je jeho doyenem, vede jej při slavnostních příležitostech a pronáší proslovy při setkáních s hlavou státu. V tehdejší Československu to byla krátká blahopřání jménem diplomatického sboru při novoročním setkání s prezidentem republiky, při březnových narozeninách T. G. Masaryka nebo u příležitosti říjnového státního svátku. Kromě toho projednával nuncius také závažné stížnosti dalších členů diplomatického sboru s ministerstvem zahraničí, respektive protokolem MZV.²¹⁶ V první polovině října 1933, kdy se čekalo na verdikt Svatého stolce v cause dalšího Ciriaciho setrvání v Praze a načasování jeho nepozorovaného odjezdu z ČSR, došlo k poněkud kuriózní situaci. Nuncius pravděpodobně podcenil vývoj situace a vycházel z faktu, že bude moci zůstat v Praze delší dobu, a tak se u E. Beneše zajímal, zda by mohl blahopřát 28. 10. prezidentu republiky jménem diplomatického sboru. „*Ministr Beneš to kategoricky odmítl a radil mu, aby nastoupil svou dovolenou co nejdříve, v každém případě však ještě před sejtím se parlamentu, aby nedošlo k nemilým dotazům a interpelacím, které by mohly situaci zkomplikovat*“.²¹⁷ Toto Benešovo doporučení bylo jedním z nejdůležitějších faktorů, který nakonec uspěl Ciriaciho odjezd do Říma.

Jednou z prvních pracovních povinností každého diplomata v zemi jeho přidělení, vatikánského nevyjímaje, bylo a je oznámení příjezdu ministru nebo

²¹⁴ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – Lidové noviny 17. 10. 1935, článek „Msgr. Saverio Ritter“ od A. Fuchse.

²¹⁵ Po Ciriaciho odchodu z ČSR přešlo toto právo na nejdéle „sloužícího“ diplomata, kterým byl německý vyslanec W. Koch (vyslancem v Praze od října 1921 do 1935), po něm následoval rakouský diplomat F. Marek (působil v ČSR od prosince 1918 nejprve jako zmocněnec rakouské vlády a od ledna 1920 jako chargé d'affaires, vyslancem od dubna 1922 do podzimu 1938).

²¹⁶ Otázka projednávání stížností se stala aktuální pro doyena až po r. 1945, resp. po únoru 1948. Například na podzim 1948, kdy stál v čele pražského diplomatického sboru francouzský velvyslanec Maurice Dejean, se řešila otázka propuštění neprávem zatčeného zřízence internunčiatury J. Schwambergra. Srv. Kukanová, Zlatuše: Od tolerance k nepřátelství. Diplomatické vztahy Československa s Vatikánem v letech 1945–1950. Semper paratus 3, 2014, s. 66.

²¹⁷ AMZV, KA, kart. 7 – zápis č. 21/33 o výkladu K. Krofny na poradě MZV dne 12. 10. 1933, s. 4–5.

diplomatickému protokolu ministerstva zahraničí, odevzdání kopií pověřovacích listin, kterým prokazuje svoje úřední poslání, společně se žádostí o sjednání audience u hlavy státu. Nuncius proto navštívil dne 17. října v doprovodu Mons. Panica Černínský palác, představil se šéfovi protokolu MZV a zároveň předal kopii textu proslovu pro nástupní audienci. Poskytnutím popisu nástupní řeči několik dnů před audiencí byla přijímající straně dána možnost vyžádat si případnou změnu nebo doplněk nunciovy řeči a reagovat na některá sdělení přijímaného diplomata.²¹⁸ To se stalo i v tomto případě. Do strojopisného francouzského konceptu původní neutrální odpovědi, připravované v Černínském paláci pravděpodobně ještě před odevzdáním Ritterova textu s kladným hodnocením letního katolického sjezdu a výsledku jednání o modu vivendi ministra zahraničí, je totiž Benešovou rukou připsán a vložen odstavec s díkem za příznivé hodnocení těchto aktivit a v levém rohu nahoře slovo „Souhlasím“ s typickou energicky rozmáchlou parafou „DrEB“, psanou jedním tahem. Ta je evidentním dokladem aktualizace odpovědi a reakce na uznání československých respektive jeho zahraničněpolitických aktivit Svatým stolcem.²¹⁹ Nástupní řeč byla další den odeslána do Kanceláře prezidenta republiky společně s návrhem Masarykovy odpovědi.²²⁰ Termín audience u prezidenta republiky v Lánech byl stanoven na 21. října v 15.30 hodin odpoledne.

Z Prahy doprovázel Mons. Rittera šéf protokolu Ludvík Strimpl,²²¹ který jej uvedl do pracovny k T. G. Masarykovi, očekávajícímu hosta ve společnosti ministra zahraničí Edvarda Beneše a kancléře Přemysla Šámala. V Lánech panovala při odevzdání pověřovacích listin přátelská atmosféra, která signalizovala blýskání na lepší časy ve vzájemných diplomatických stycích Československé republiky a Vatikánu. Nový nuncius připomněl neobyčejný úspěch celostátního setkání československých katolíků a Benešův projev, v němž zdůraznil, že politika naší vlády „*jest a zůstane politikou mírovou*“.²²² Dále deklaroval, že jeho posláním

²¹⁸ Řeč je sestavena podle jasných pravidel a předem stanovené osnovy. Má být v obecné rovině, vyjadřovat uspokojení nad pověřením zastupovat zájmy vysílající strany (země), vyslovit ujištění o přátelství představitele vysílající strany a přání zdaru a blaha představiteli přijímajícího státu i jeho národu. Vyslanec (velvyslanec, nuncius) slibuje vynaložit veškeré síly k prohloubení přátelských styků mezi oběma státy a žádá o přátelskou spolupráci ministrů při plnění účelu svého poslání. Zmíní se o pověřovacích listinách a předá je hlavě státu. V proslovu se nepřipomínají sporné věci nebo aktuálně vyřizované záležitosti. Nastupující diplomat zpravidla nezná před nástupní audiencí odpověď hlavy státu.

²¹⁹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – nástupní audiencie nuncia č. 132522/35/P z 18. 10. 1935.

²²⁰ Tamtéž – informace protokolu Kanceláři prezidenta republiky k proslovům při nástupní audienci č. 132526/35/P z 18. 10. 1935.

²²¹ Dejmeck, Jindřich a kol.: Diplomacie Československa. Díl II., s. 224. Ludvík Strimpl (1880–1937), grafik a malíř, angažoval se v protirakouském odboji, sekretář Československé národní rady, jeden z nejbližších spolupracovníků E. Beneše. Vedoucí kabinetu MZV až do r. 1922, vyslanec v Belgii 1922–1927, potom dlouholetý přednosta diplomatického protokolu MZV i KPR.

²²² AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – český překlad Ritterovy francouzské nástupní řeči.

bude rozvíjet a udržovat dobré a srdečné styky Svatého stolce s ČSR a podporovat oddanost republiky mezi našimi katolíky. To také záhy osvědčil v praxi při proslincové volbě hlavy státu, když doporučil slovenským poslancům lidové strany podpořit kandidujícího dr. Edvarda Beneše.²²³ Prezident Masaryk vyzdvihl v odpovědi dobrý průběh jednání o modus vivendi, poděkoval za kladné hodnocení politiky naší vlády, formulované ministrem zahraničních věcí, a vyslovil plnou podporu a pochopení nunciově činnosti v Československu.²²⁴ L. Strimpl se vrátil s apoštolským nunciem do Prahy a prezident Masaryk si přes nepříznivé počasí pozdního říjnového odpoledne neodpusťil obvyklou vyjížďku kočárem.²²⁵

S nominací nového papežského nuncia do Prahy vyvstal před československou diplomacií „staronový“ problém s písemnou odpovědí na pověřovací listiny. Tato otázka se neobjevila poprvé, protože před ním je předávali už nunciové C. Micara, F. Marmaggi a P. Ciriaci. Ale za patnáct let vzájemných styků se diplomatická praxe zjednodušila natolik, že většina zemí upustila od písemných odpovědí. Černínský palác se obával, aby se v souvislosti s pověřením zástupce Svatého stolce nedopusťil nedopatření a nezavdal příčinu k jakýmkoliv spekulacím. Jednalo se o mimořádně choulostivou záležitost, kterou chtěla Praha zvládnout na výbornou. Rozhodla se – jako již poněkolkáté a nikoliv naposledy – okopírovat správný a fungující model v zahraničí. Proto se tehdejší protokol MZV obrátil už v červenci roku 1935 na zastupitelský úřad ČSR v Paříži a zkušnosti z Francie hodlal aplikovat ve zdejších poměrech.²²⁶

Ministr zahraničních věcí, jak bylo v diplomacii zvykem, obdržel dvě písemnosti k osobě nového nuncia. Nejprve to byl doporučující dopis od kardinála státního sekretáře E. Pacelliho ze 13. 8. 1935 na hlavičkovém papíře Státního sekretariátu.²²⁷ O necelý týden později 20. 8. 1935 byly v papežově letním sídle

²²³ Gajanová, Alena: Dvojí tvář, s. 172–173; Bartlová, Alena: Andrej Hlinka. Bratislava 1991, s. 99; Klimek, Antonín: Papežský komoří, 223–226; týž, Boj o Hrad. Sv. II., kap. 21–23; týž, Velké dějiny země Koruny české. Sv. XIV, Praha 2002, s. 345–384; Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918–1938). 2. díl Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935). Praha 2002, s. 326–328; Pehr, Michal: Jan Jiří Rückl, s. 327–328.

²²⁴ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – český překlad odpovědi prezidenta republiky na proslav nuncia při nástupní audienci; hodnocení setkání v PZ Vatikán, 1935, IV. periodická zpráva za 4. čtvrtletí, čj. 7/dův./1936 z 10. 1. 1936, s. 4.

²²⁵ NA, MZV-VA I., kart. 3843 – Lidové listy, 22. 10. 1935, článek „Apoštolský nuncius u pana prezidenta“; informaci přejatou z ČTK přinesly všechny české i německé deníky. L'Osservatore Romano podrobně informovalo o nástupní audienci 2. 11. 1935 v článku „La presentazione delle credenziali di S. E. Mons. Ritter al Presidente della Cecoslovacchia“ se zprávou pražského dopisovatele C. Wericha a 8. 11. 1935 uveřejnilo oficiální fotografii S. Rittera při rozhovoru s prezidentem republiky po předání pověřovací listiny.

²²⁶ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – č. 133571/P z 19. 10. 1935 pro domo k návrhu expedice do Paříže z 21. 10. 35, šlo pravděpodobně o odpověď ze ZÚ Paříž čj. 398/dův/35 z 1. 7. 1935 jako odpověď na dotaz MZV čj. 86437/P/35, které se nepodařilo vyhledat.

²²⁷ Tamtéž – originál č. 147532 ze 13. 8. 1935 datován ve Vatikánu. Text je napsán na psacím stroji a opatřen vlastnoručním podpisem E. Pacelliho. Podle razítka s datem přijetí na MZV 18. 10. 1935 usuzujeme, že byl předán při Ritterově a Panicově návštěvě MZV 17. 10. 1935.

Castel Gandolfo vydány dvě latinské pergamenové pověřovací listiny papeže Pia XI. pro Saveria Rittera.²²⁸ Větší s otiskem papežovy osobní pečeti a signovaná kardinálem E. Pacellim, byla určena ministru Benešovi.²²⁹ T. G. Masarykovi byly adresovány stejné písemnosti, ale doporučující list z 13. 8. 1935 byl napsán kaligraficky a opatřen podpisem E. Pacelliho, zatímco originál pověřovací listiny osobně signoval papež Pius XI.²³⁰ Obdobně postupoval Vatikán i při pověření předchozího diplomatického zástupce v ČSR Mons. P. Ciriaciho v roce 1928.²³¹ Pověřovací listiny s obvyklou datací, to je rokem papežova pontifikátu, a podpisem kancelářského úředníka Antonia Bacciho, v tomto případě zřejmě sekretáře knížecích brevií,²³² připomínají běžné písemnosti středověké papežské kanceláře, chybí jim jen informace o výši zaplacené taxy. Složená listina nemá pliku a je uzavřena ještě „slepou“ pečetí s vyraženým papežským znakem Pia XI. pod papírovým ozdobně vystřiženým krytem (ve znaku zkřížené klíče s tíarou nad papežovým osobním znakem). Papežská kancelář si i ve 20. století udržela zvyk vystavovat nunciům pergamenové pověřovací listiny, zatímco většina zemí užívá speciálně vyrobený ruční papír.

Legáčnická rada pařížského vyslanectví Č. Ibl²³³ z pověření MZV zjistil u francouzského protokolu, že se na pověřovací listiny v Paříži neodpovídá ani v nunciiové případě a odeslal telegram s odpovědí do Prahy.²³⁴ Tak objasnil jen část otázky ohledně poděkování hlavy státu, nikoliv dotazu stran doporučujících

²²⁸ Pověřovací listina obsahuje titul odesílatele a po něm příjemce, vyslovuje přání po bližším upevnění vzájemných styků mezi oběma zeměmi a oznamuje vyslání svého zmocněnce, jehož osobní vlastnosti a kvality jsou zárukou rozvoje dalších vztahů. Odesílatel proto prosí o laskavé přijetí v zemi nového diplomata a přidělení a veškerou důvěru jeho vyjádřením a krokům, podniknutým s vědomím (podle instrukcí) vysílající strany, protože mají směřovat k utužení vzájemných styků obou stran (států). V závěru projevuje pisatel blahopřání adresátu (tj. příjemci) listiny i celé zemi.

²²⁹ AMZV, Pověřovací listiny, sign. D 359b – originál listiny o šíři 62,2 cm a výšce 45,1 cm, nemá však pliku.

²³⁰ AMZV, Pověřovací listiny, sign. D 359a – originál menší listiny o rozměrech 54,2 x 41,8 cm je na ostřejším zažloutlejší pergamenu vyhlazeném z obou stran a její text má kaligrafičtější provedení.

²³¹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – sdělení MZV vyslanectví ČSR u Sv. stolce č. 89.752/1928 P z 9. 7. 1928. Tehdy odpověděl ministr zahraničních věcí kardinálu státnímu sekretáři P. Gasparrimu na obě písemnosti a prezident Masaryk papeži na pověřovací listinu a jeho sekretáři na doporučující list.

²³² Jde o jedno z oddělení papežské kanceláře, které se zabývalo otázkami nunciatur (vystavování pasů, pověřovacích listin apod.). Za laskavé sdělení této informace děkuji dr. Aleně Pazderové z Národního archivu.

²³³ Dejmeck, Jindřich a kol.: *Diplomacie Československa. Díl II., s. 101.* Čeněk (Vincenc) Ibl (1889–?), absolvent práv, na MZV od 1920, obchodní atašé v Německu 1921–1925, legační rada v Paříži 1928–1935, vyslanec v Dánsku a na Islandu 1936–1939, vydal úřad Němcům 16. 3. 1939. Do protektorátu se nevrátil a žil nadále ve Švýcarsku, po válce byl stíhán za vydání úřadu v r. 1939. V roce 1949 mu byl v nepřítomnosti zabaven majetek. Jeho osud v emigraci není znám, nezapojil se do žádných aktivit.

²³⁴ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – odesláno 19. 10. 1935 z Paříže v 17.05 hodin, telegram je vložen do spisu protokolu, nikoliv ve vázán v řadě přijatých telegramů z r. 1935, jak by se dalo očekávat.

listů pro ministra zahraničí. Černínský palác tedy znovu pověřil zastupitelský úřad v Paříži zjištěním reakce na listiny, určené ministru zahraničí u protokolu Quai d'Orsay. V případě písemné odpovědi měla být podle možnosti vyžádána její ukázka.²³⁵ Naši diplomaté ve Francii znovu ověřili na tamním MZV, že neodpovídá ani na dopisy adresované ministru zahraničních věcí a předali tuto informaci do Prahy.²³⁶

Protokol v Černínském paláci uzavřel záležitost s Ritterovým pověřením na začátku listopadu 1935. Se znalostí francouzské diplomatické praxe rozhodl ponechat nunciou akreditaci bez písemné odezvy a dne 8. 11. připravil návrh s informací pro vyslanectví ČSR u Svatého stolce. I z dochované korespondence o všech protokolárních krocích je patrná snaha vedení MZV nezanedbat jakýkoliv detail, který by mohl vnést sebemenší stín pochybností do pracně a složitě obnovených vzájemných vztahů. Případné drobné opomenutí by mohlo být některými vatikánskými kruhy chápáno jako záměr a toho se chtěla naše diplomacie za každou cenu vyvarovat. Veškeré kroky se samozřejmě podnikaly s vědomím E. Beneše nebo jeho kabinetu. E. Beneš schválil 11. 11. 1935 před odesláním zprávy její obsah a hned druhý den byla odeslána do Vatikánu.²³⁷ Po administrativní stránce tedy došlo k uzavření nunciou přijetí a definitivnímu zpečetění normalizace československo-vatikánských vztahů.

Další osud Ritterových protikandidátů na post pražského nuncia

Giovanni Panico

Měsíc po Ritterově příjezdu došlo na pražské nunciatuře k výměně sekretářů,²³⁸ když Giovanniho Panica nahradil čtyřiatřicetiletý Ital z turínského okolí Giuseppe Burzio s dosavadní zkušeností sekretáře nunciatury v peruánské Limě.²³⁹ Mons. G. Panico tedy nepřišel zkrátka, za aktivní účast v jednání o modu vivendi byl zanedlouho jmenován apoštolským delegátem pro Austrálii a Nový Zéland, Indonézii a ostrovy Tichého oceánu, kde vystřídal nedávno jmenovaného bernského nuncia Bernardiniho.²⁴⁰ Nemůžeme

²³⁵ Tamtéž – čj. 133571/P/35 návrh expedice z 21. 10. 1935, čistopis vyhotoven 22. 10. 1935 – tedy až po nástupní audienci.

²³⁶ Tamtéž – šifrovaný telegram č. 581 od Č. Ibla přijat 25. 10. 1935 ve 22 hodin pod jednacím číslem protokolu MZV 136995/P/35.

²³⁷ Tamtéž – č. 136995/P/35 z 8. 11. 1935.

²³⁸ Tamtéž – oznámení nunciatury MZV č. 17608 z 18. 11. 1935.

²³⁹ Tamtéž – V. Radimský MZV o přidělení Mons. Burzia pražské nunciatuře čj. 270/dův/35 z 26. 11. 1935. Giuseppe Burzio (1901–1966), vysvěcen v Turíně 29. 6. 1924, absolvent teologie v Turíně, papežského Athenea a diplomatické akademie v Římě, doktor teologie a práv. Od 3. 7. 1929 sekretář nunciatury v Limě.

²⁴⁰ AA Berlin, Politisches Archiv, R 72228, Diplomatische Vertretung des Vatikans in fremden

objektivně posoudit, zda považoval tento diplomatický post za „zlaté ostuhy“ ve své kariéře, jak se optimisticky nechal slyšet na začátku roku 1935. Jako vatikánský diplomat musel respektovat rozhodnutí nadřízených. Hudebně nadaný a jazykově dobře disponovaný G. Panico, pocházející z jihoitalských chudých poměrů početné rodiny, byl v ČSR hodnocen jako korektní a sympatický člověk, který uměl spojit diplomatickou činnost s aktivním sportovním odpočinkem. Zapadl vcelku dobře do středoevropského prostředí a měl možnost se s ním neoficiálně seznámit jako turista a vášnivý lyžař. Není proto divu, že se ve zdejším prostředí, zvyklém spíš na konzervativnější církevní představitele, těšil značné oblibě.²⁴¹

V době zažádání o agrément pro Mons. Rittera se znovu objevily signály o možné kandidatuře dosavadního auditora a chargé d'affaires do vedení pražské nunciatury, prezentované vždy dobře informovaným francouzským vyslancem. Za Panicovo jmenování se přimlouval ve své zprávě o pražském katolickém sjezdu sám pařížský arcibiskup kardinál Verdier, který bydlel během návštěvy sjezdu jako papežův zástupce na pražské nunciatuře, a ve stejném duchu prý byla laděna i řada soukromých dopisů z Československa. Přesto nedokázaly změnit papežovo rozhodnutí, energicky a jednoznačně trvajících na Ritterovi.²⁴² I to mohl být jeden z důvodů obav státního sekretariátu z možných komplikací při udělování agrément. Pius XI. dobře věděl, proč chce na pražskou nunciaturu člověka Ritterova rozhledu a formátu.

Za dosavadní práci bylo G. Panicovi přiděleno nové působiště na Australském kontinentu považované v anglosaském světě po USA za nejprestižnější diplomatický post. Neodcházel do zámoří poprvé, protože předtím se uplatnil díky dobré znalosti španělštiny v Kolumbii, Argentíně a Uruguay jako auditor. Pro budoucí úspěšnou diplomatickou dráhu si s sebou odnášel jistě dostatek zkušeností. Přestože jeho kandidatura padla a on se musel smířit s Ritterovým vítězstvím, nesložil ruce do klína, naopak se do posledního okamžiku v Praze nadále věnoval agendě naplňování modu vivendi. V listopadu 1935 přišel okamžik rozloučení se známými a přáteli. Církevní i světské kruhy se s odcházejícím rozloučily důstojně, K. Kašpar uspořádal na jeho počest slavnostní oběd v arcibiskupském paláci na Hradčanském náměstí 20. 11. 1935,²⁴³

Staaten, Band 6 – zpráva německého vyslance von Bergena z Vatikánu čj. 362 z 18. 10. 1935 o jmenování dosavadního apoštolského delegáta v Austrálii Filippa Bernardiniho bernským nunciem.

²⁴¹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1920–1939, kart. 9 – k jeho dalším koníčkům patřila jízda na koni a v automobilu, na začátku října 1935 se také zúčastnil vyhlídkového letu vysokého kléru Fokkerovým letadlem nad Prahou, uspořádaného při návštěvě Mons Ruffiniho, generálního sekretáře sv. kongregace pro semináře a univerzitní studium.

²⁴² AMZV, DP, 1918–1939, kart. 22a – zpráva chargé d'affaires ČSR ve Vatikánu Messányho čj. 178/dův/35 z 5. 8. 1935.

²⁴³ NA, J. J. Rückl, kart. 38 – pozvánka K. Kašpara J. J. Rücklovi na slavnostní oběd.

o den později se s ním rozloučil ministr E. Beneš²⁴⁴ a jako poslední uspořádal recepci pražský nunciatus.²⁴⁵ G. Panico opustil Prahu 28. 11. 1935 a vydal se do Říma.²⁴⁶

V Římě byl vysvěcen titulárním biskupem justiniánským 8. 12. 1935 a potom se nikoliv bez komplikací vydal k protinožcům. V lednu 1936 se ujal úřadu apoštolského delegáta v Austrálii²⁴⁷ a svůj příjezd ohlásil písemně J. J. Rücklovi.²⁴⁸ Jeho příchod znamenal velké povzbuzení pro místní klérus. V roce 1937 byl jmenován papežským legátem na shromáždění biskupů z Nového Zélandu a Austrálie v Sydney a o rok později eucharistického kongresu v Newcastle.²⁴⁹ Za druhé světové války se intenzivně angažoval v pomoci italským, německým a japonským válečným zajatcům v Austrálii a australským a novozélandským vězňům v Itálii. Po válce byl nejprve nominován nunciem v Peru (28. 9. 1948), apoštolským delegátem v Kanadě (14. 11. 1953) a naposledy nunciem v Portugalsku (24. 1. 1959), tedy stejně jako před čtvrt stoletím jeho nadřízený P. Ciriaci. V roce 1962 se stal oficiálně římské kurie a 19. 3. 1962 jmenován kardinálem – knězem s titulem Santa Teresa al Corso d'Italia, kardinálskou hodnost si však příliš dlouho neužil, protože 7. 7. 1962 umírá a je pochován ve svém rodišti Triase v provincii Lecce. Zdá se, že Mons. Giovanni Panico vzhledem ke svým „exotickým“ destinacím, do kterých ho vysílal Svatý stolec, poměrně záhy ztratil kontakt se středoevropským prostředím, i když si odtud odnesl řadu zkušeností.

Antonio Arata

Antonio Arata byl bezesporu vhodným kandidátem do čela pražské nunciatury už z toho důvodu, že si Československo velice oblíbil a získal si církevní kruhy svou bezprostředností a srdečností. Byl v té době údajně jediným česky hovořícím zástupcem Svatého stolce u nás. Dochovaná korespondence s J. J. Rücklem toto tvrzení spíše vyvrací, neboť dopisy jsou psány francouzsky.

²⁴⁴ NA, MZV-VA I., kart. 3749 – Lidové noviny „Msgre Panico se loučí s Prahou“ 22. 11. 1935 – oběda se zúčastnili H. a E. Benešovi, S. Ritter, P. Šámal, K. Krofta a V. Kučera.

²⁴⁵ Tamtéž – Pragger Presse „Zur Verabschiedung von Monsignore Panico“ 27. 11. 1935 – recepcce se zúčastnili kromě diplomatického sboru E. Beneš, J. Šrámek, K. Krofta, J. Krčmář, A. Masaryková a další.

²⁴⁶ Tamtéž – Národní politika „K odchodu vatikánského diplomata mons. Jana Panico z Prahy“ 28. 11. 1935.

²⁴⁷ Apoštolská delegatura je stálým zastoupením Svatého stolce bez diplomatického charakteru, zřízení tohoto úřadu předchází oficiálnímu navázání diplomatických styků.

²⁴⁸ NA, J. J. Rückl, kart. 38 – dopis G. Panica z 14. 2. 1936 podepsaný tentokrát již „Johnem“ Panicem.

²⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Panico, cit. 13. 2. 2015. Z tohoto zdroje je čerpána většina informací o jeho působení po odchodu z ČSR.

Ve třicátých letech 20. století se mu dokonce podařilo navštívit Československo a setkat se s dlouholetými přáteli.²⁵⁰ Pravděpodobně poprvé od svého odchodu z Prahy užíval blahodárných účinků pobytu ve světoznámých Karlových Varech (ve vile pražských nunciů Pax) na přelomu srpna a září 1934 a nadšeně odtud J. J. Rücklovi sděloval program svého pobytu, do něhož se měla vejít především návštěva Prahy a přátelská setkání s Mons. Punzolem nebo opatem Zavoralem v Jáchymově. Velice se také těšil na shledání s Mons. Píchou, kterého neviděl sedm let, zřejmě od svého odjezdu z Prahy.²⁵¹ Při další návštěvě Karlových Varů v roce 1937 se setkal mimo jiné s dlouholetým překladatelem a spolupracovníkem pražské nunciatury svatovítským kanovníkem O. Švecem, hradeckým biskupem M. Píchou a arcibiskupským kancléřem A. Bořkem Dohalským,²⁵² kteří dokonale ovládali italštinu díky předchozím studiím na římských univerzitách. Pokud by byl A. Arata nominován v roce 1935 do Prahy, nastávala by každoročně kuriózní situace u příležitosti státního svátku 28. října, protože v tento den slavil narozeniny.

Z mnoha důvodů jistě A. Arata nezapomněl na pražskou diplomatickou „štaci“. Během šesti let zde zažil dva nadřizené – C. Micaru a F. Marmaggiho v době velice obtížně budovaných diplomatických vztahů první poloviny dvacátých let 20. století a zároveň ji vedl jednadvačet měsíců jako chargé d'affaires v době první vážné roztržky mezi Prahou a Svatým stolcem. Na počátku třicátých let se mu po předchozím působení ve Vídni, Lisabonu²⁵³ a Buenos Aires stalo jeho osudem Pobaltí. Brzy po vyhoštění litevského nuncia R. Bartoliho v červnu 1931 pro nežádoucí politickou činnost se o A. Aratovi uvažovalo dokonce jako o možném nunciu.²⁵⁴ Litevsko-vatikánské styky však byly až do srpna 1939, kdy byl na krátkou dobu nominován nuncius Giovanni Battista Federico Vallega,²⁵⁵ naplňovány na nižší diplomatické úrovni. Antonio Arata vedl litevskou nunciaturu v Kaunasu jako rada, od listopadu 1933 také estonskou nunciaturu.²⁵⁶ Po smrti lotyšského nuncia Antonia Zecchiniho, S. J., († 18. 3. 1935), působícího v letech 1922–1935 na různých postech v Pobaltí, spravoval vedle nunciatury v Litvě prozatímně jako chargé d'affaires i nunciaturu v Lotyšsku.²⁵⁷

²⁵⁰ Halas, František X.: *Fenomén Vatikán*, s. 686. K dobrým mravům vatikánské diplomacie patří a patřilo takzvané udržovat přátelský vztah k zemi svého bývalého působiště.

²⁵¹ NA, J. J. Rückl, 1900–1938, kart. 38 – osobní dopis A. Araty J. J. Rücklovi z 24. 8. 1934.

²⁵² NA, J. J. Rückl, 1900–1938, kart. 25 – Aratova pohlednice s fotografií nunciatury v Tallinnu J. J. Rücklovi z 29. 9. 1937.

²⁵³ NA, MZV-VA I., kart. 3006 – Lidové listy „Msgre Arata odchází z Vídne do Lisabonu“ 10. 1. 1929.

²⁵⁴ AMZV, PZ Vatikán, 1932 – IV. periodická zpráva za říjen až prosinec 1931 čj. 6/dův/32 z 15. 1. 1932, s. 22.

²⁵⁵ <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bvallg.html>, cit. 13. 2. 2015.

²⁵⁶ NA, MZV-VA I., kart. 3006 – Prager Tagblatt 10. 11. 1933 o Aratově jmenování.

²⁵⁷ AMZV, PZ Vatikán, 1935 – I. periodická zpráva za 1. čtvrtletí čj. 64/dův/35 z 9. 4. 1935, s. 11 a DP, 1918–1939, kart. 99–100. *Diplomatické listiny*.

V souvislosti s nominací nunciem byl A. Arata vysvěcen 11. 8. 1935 společně se S. Ritterem titulárním arcibiskupem sardským.²⁵⁸ Po vysvěcení předal pověřovací listiny jako nuncius v lotyšské Rize 14. 11. 1935 a v estonském Tallinnu 5. 12. 1935.²⁵⁹

Po anexi baltských států k Sovětskému svazu v létě 1940 zanikly konkordáty s Vatikánem, nunciatury v Rize a Revalu (dnešním Tallinnu) byly uzavřeny a nuncius vyzván k odjezdu.²⁶⁰ Přestože měl A. Arata podle pokynu L. Maglioneho setrvat na místě co nejdéle, musel se vrátit 27. 8. 1940 do Říma. Do svých zavazadel přibalil estonskou a lotyšskou vlajku a zavázal se, že budou ve Vatikánu uloženy, dokud obě země nezískají opět svou suverenitu (dosud se nacházejí v Aratově pozůstalosti). Poté byl činný v kongregaci pro východní (orientální) církve. Antonio Arata zemřel 25. 8. 1948 v Grottaferratě nedaleko Říma. Smutečních obřadů v římském kostele S. Maria in Traspontina 28. 8. 1948 se také zúčastnil tehdejší československý vyslanec u Svatého stolce Artur Maixner.²⁶¹

Závěr

Nominace posledního v pořadí čtvrtého nuncia meziválečného Československa znamenala po mnoha měsících jednání normalizaci vztahů mezi Prahou a Svatým stolicem. Můžeme se domnívat, že pro Pia XI. byla v tomto případě nunciova volba jednodušší, protože znal S. Rittera z doby spolupráce v milánské Ambroziáně jako spolehlivého a vhodného člověka. Vstřícným krokem Vatikánu bylo ocenění přípravy a průběhu celostátního katolického sjezdu nominací pražského arcibiskupa Karla Kašpara kardinálem.²⁶² ČSR se jako poslední ze zemí bývalé monarchie dočkala kardinálského purpuru, když Pius XI. dodržel i v tomto případě tradici jmenovat prvním kardinálem nového státu ordináře v hlavním městě, aby zdůraznil myšlenku jednoty národa.²⁶³ S. Rittera předcházela pověst jednoho z nejschopnějších kuriálních diplomatů, což více než vrchovatou měrou potvrdil v úvodních týdnech své mise. V prvních dnech volebního boje před prezidentskou volbou dal nuncius Benešovi najevo své sympatie pozváním na večeři²⁶⁴ a díky dobré spolupráci s J. J. Rücklem, úspěšně

²⁵⁸ AMZV, PZ Vatikán, 1935 – III. periodická zpráva za 3. čtvrtletí čj. 229/dův/35 z 12. 10. 1935, s. 3, 6–7.

²⁵⁹ AMZV, DP, 1918–1939, kart. 99–100 – Diplomatické listiny z Litvy, Lotyšska a Estonska.

²⁶⁰ http://de.wikipedia.org/wiki/Antonio_Arata, cit. 15. 12. 2014

²⁶¹ AMZV, ZÚ Vatikán, 1945–1949, kart. 1, složka Věci diplomatické a jiné – A. Maixner MZV k úmrtí A. Araty čj. 620/48 z 6. 9. 1948.

²⁶² Kukánová, Zlatoše: Kardinálský klobouk pro Karla Kašpara. In: *Paginae historiae* 15, 2007, s. 165–211; Táž, První kardinálský klobouk pro Československo. In: Pavel Marek a kol., Jan Šrámek a jeho doba. Olomouc 2011, s. 360–371.

²⁶³ AMZV, PZ Vatikán, 1935, IV. periodická zpráva za 4. čtvrtletí, čj. 7/dův./1936 z 10. 1. 1936, s. 3.

²⁶⁴ Gajanová, Alena: *Dvojití tvář*, s. 172.

vyjednávajícím se slovenskou církevní hierarchií a katolickými politickými stranami, se podařilo sjednotit český a slovenský katolicismus a především získat Slovenskou ľudovou stranu pro odevzdání hlasů E. Benešovi.

Bylo nad slunce jasné, že Vatikán sledoval obsazením pražské nunciatury diplomatem obeznámeným s německy mluvícím prostředím i jiné, a možná důležitější, cíle než jen pouhou normalizaci diplomatických styků se středoevropským Československem nebo doladění definitivní podoby modu vivendi. Není zřejmě vyloučeno, že se Svatý stolec společně s pražským nunciem nevzdávali myšlenky na sjednocení nebo užší spolupráci německy mluvících katolíků, žijících mimo nacistické Německo.

Přestože se po dlouhé měsíce objevovala jména různých kandidátů, zůstali v nejužším výběru diplomaté spjatí nějakým způsobem se zdejším prostředím, tj. „sloužící“ oficiálně na nunciatuře v nižších diplomatických funkcích. Shodou okolností začínali v Praze jako auditoři a díky různým nepředvídatelným okolnostem se přechodně dostali i do čela nunciatury. Po takzvané Ciriaciho aféře sehrála v letech 1933-1935 vedle oficiálních jednání důležitou roli zákulisní diplomacie francouzského vyslance a představitelů lidové strany. Podpora protikandidatury G. Panica Černínským palácem a lidovci byla motivována snahou ukončit co nejdříve nekonečná jednání o modus vivendi. Ze strany politického katolicismu to byla kromě jiného potřeba získat podporu před parlamentními volbami a také vážná obava z nového nuncia.

Československá diplomacie zřejmě neporozuměla signálům Svatého stolce, který už brzy po Ciriaciho odjezdu naznačoval, že by do Prahy mohl být vyslán S. Ritter a dokonce tím podle některých názorů splnil přání naší diplomacie, která si už na podzim 1933 velice přála jeho návrat z bernské nunciatury. Pius XI. stejně jako státní sekretář E. Pacelli nechtěli a ani nemohli vystavit nového zástupce Svatého stolce jakékoliv blamáži, protože v jejich zájmu byl minimálně konsolidovaný vývoj ve středu Evropy na rozhraní mezi dvěma ideově odlišnými světy nacistického Německa a bolševického Ruska. Kromě obsazení nunciatury si „pojistili“ prosincovou prezidentskou volbu, když se jim krátkodobě podařilo sjednotit poslance obou katolických stran a zajistit tak s pomocí J. J. Rückla prosincovou volbu E. Beneše prezidentem, protože nechtěli riskovat, že se hlavou státu stane pro ně neznámá a nečitelná osoba.

Přestože odkládaná nunciova nominace byla podmíněna především úspěšným uzavřením první etapy modu vivendi, je třeba si uvědomit, že důvodů bylo mnohem víc, ať už to byla svízelná personální situace vatikánského diplomatického sboru nebo politický vývoj v Evropě.

Reconciliation of Czechoslovak-Vatican relations and appointment of a new nuncio in 1935

The study deals with the reconciliation of the Czechoslovak-Vatican relations in the half of the 1930s and with the appointment of a new, chronologically fourth Prague nuncio after a diplomatic controversy and departure of the former nuncio Pietro Ciriaci in autumn 1933. The normalisation of the mutual relations was preceded by long and complicated discussions on implementation of the “modus vivendi”, which was agreed upon by both sides in 1927 and which enabled the unification of state and diocesan borders especially in Slovakia. The period from autumn 1933 and summer 1935 was also filled with negotiations pertaining to appointment of a new nuncio, with several names being mentioned as candidates. Among those were Vatican officials such as D. Tardini and G. B. Montini as well as former secretaries of the Prague Nunciature A. Arato, S. Ritter and G. Panico.

Successful negotiations between the Czechoslovak diplomacy, representatives of the Political Catholicism and official catholic circles led to a participation of a papal legate in the State Catholic Convention in Prague in June 1935, which represented another step to improvement of mutual relations. Preparations, program and reception of the Convention, including the evaluation of the journey of French Cardinal Jean Verdier to Czechoslovakia soon contributed to a filling of a vacant Prague nuncio post. Pius XI decided to appoint an experienced diplomat Saverio Ritter (1884–1951), well-acquainted with local Czech and German speaking milieu, which he cooperated with during his stay in Milan. S. Ritter familiarised himself with Czechoslovakia in 1927–1931 when he played a key role as a mediator during complicated negotiations between Czechoslovakia and Vatican to achieve a “modus vivendi”, then he gathered experience in the nunciature in Bern that he administered instead of an incapacitated nuncio.

The most important rival candidate of Ritter was from April 1935 Giovanni Panico, auditor and chargé d'affaires in Prague, who was supported by the Political Catholicism movement and by Czechoslovak diplomacy. At the end of the 1935, Panico, however, had to leave Prague and he became apostolic delegate in Australia and in New Zealand. Antonio Arato was directed to offices in Baltics states where he stayed till 1940. The Holy See filled a strategically important nunciature at the boundary of Nazi and Bolshevik ideology with a personality who managed to unite Czech and Slovak Catholicism (with the help of Catholic intellectual J. J. Rückl) before the presidential election and in this way to ease the election of E. Beneš. A few weeks before the election, Czechoslovakia was given, as the last state from the former Habsburg lands, a cardinal title for the Prague Archbishop K. Kašpar. This step was a symbolic conclusion of the summer convention of Czechoslovak Catholics.

The author specialises in history of Czechoslovak-Vatican diplomatic relations (1920–1950) and role of the Church in inter-war Czechoslovakia. The study is based on archival sources of National Archives in Prague, Archives of Ministry of Foreign Affairs, Archives of National Museum, Presidential Office Archive and Auswärtigesamt in Berlin.

Bereinigung der Beziehungen zwischen der Tschechoslowakei und dem Vatikan und Ernennung eines neuen Nuntius im Jahr 1925

Die Studie befasst sich mit der Bereinigung der Beziehungen zwischen der Tschechoslowakei und dem Vatikan Mitte der 1930er Jahre und mit der Ernennung des vierten Nuntius in der Reihe, nachdem das Amt nach einem diplomatischen Streit und dem Weggang des damaligen Nuntius Pietro Ciriaci im Herbst 1933 unbesetzt blieb. Der Normalisierung der gegenseitigen Kontakte vorausgegangen waren schleppende und schwierige Gespräche über die Realisierung des so genannten Modus vivendi, der 1927 durch die beiden Seiten vereinbart wurde. Dank diesem Modus vivendi konnte Mitte 1935 endlich erreicht werden, dass die Staats- und die Bistumsgrenzen in Übereinstimmung gebracht wurden. In der Zeitspanne vom Herbst 1933 bis zum Sommer 1935 fanden auch Verhandlungen über die Nominierung eines neuen Nuntius statt, bei denen Namen mehrerer Kandidaten erwähnt wurden. Darunter waren einige Beamte Vatikans wie, D. Tardini und G. B. Monini, und frühere Sekretäre der Prager Nuntiatur, wie A. Arat, S. Ritter und schließlich G. Panico.

Die erfolgreichen Verhandlungen tschechoslowakischer Diplomaten, Vertreter des politischen Katholizismus und offizieller katholischer Kreise über die Entsendung eines päpstlichen Legaten zum republikweiten katholischen Tag nach Prag im Juni 1935 waren ein weiterer Schritt zur Verbesserung der Beziehungen. Die Vorbereitung, der Verlauf und das Echo des Tags, einschließlich der Bewertung des Besuchs des französischen Kardinals Jean Verdier in der Tschechoslowakei, führten bald zu einer Änderung in der im Posten des Nuntius. Pius XI. entschloss sich, den erfahrenen Diplomaten Saverio Retter (1884–1951) zu ernennen, der auch mit den deutschsprachigen Kreisen in Prag gut vertraut war, weil er mit ihnen zur Zeit seiner Nuntiatur in Mailand zusammengearbeitet hatte. S. Ritter lernte die Tschechoslowakei bereits in den Jahren 1927–1931 kennen. Damals spielte er die Schlüsselrolle eines Vermittlers bei den komplizierten Verhandlungen zwischen der Tschechoslowakei und dem Vatikan um den Modus vivendi. Später sammelte er weitere Erfahrungen in der Nuntiatur in Bern, die er anstelle eines kranken Nuntius praktisch leitete.

Ritters ernstester Gegenkandidat, der vom politischen Katholizismus und von tschechoslowakischen Diplomaten unterstützt wurde, war seit Ende April 1935 der Auditor und Chargé d'affaires Giovanni Panico, der Ende des Jahres Prag

verließ und zum apostolischen Delegaten in Australien und in Neuseeland wurde. Das Schicksal von Antonio Arata bestimmten bis 1940 mehrere Ämter in den baltischen Staaten. Der Heilige Stuhl besetzte die strategisch wichtige Nuntiatur an der Grenze zwischen der nationalsozialistischen und der bolschewistischen Ideologie mit einer Persönlichkeit, der es mit Hilfe des katholischen Intellektuellen J. J. Rückl gelang, die tschechischen und die slowakischen Katholiken vor der Präsidentenwahl zu vereinigen und dadurch zur einer glatten Wahl von E. Beneš beizutragen. Die Tschechoslowakei erlangte als das letzte Land der ehemaligen Monarchie den Kardinalshut für den Prager Erzbischof K. Kašpar. Mit der Hutsverleihung wurde das Sommertreffen tschechoslowakischer Katholiken symbolisch beendet.

Die Verfasserin beschäftigt sich langfristig mit der Frage der bilateralen diplomatischen Beziehungen (1920–1950) zwischen Prag und Vatikan und mit der Stellung der Kirche in der Tschechoslowakei der Zwischenkriegszeit. Bei ihrer Arbeit an der Studie stützte sie sich auf Archivbestände im Nationalarchiv in Prag, im Archiv des Außenministeriums der Tschechischen Republik, im Archiv des Nationalmuseums, im Archiv der Kanzlei des Staatspräsidenten und im Archiv des Auswärtigen Amtes in Berlin.